PODSUMOWANIE
XXVI Konferencja „Europa Karpat”
5-7 września 2023 r., Karpacz

W dniach 5-7 września w Karpaczu w ramach XXXII Forum Ekonomicznego odbyła się XXXVI edycja konferencji „Europa Karpat”. Wydarzenie zostało przeprowadzone w formule hybrydowej, z udziałem zarówno stacjonarnym, jak i zdalnym. W trakcie trzech dni obrad odbyło się 16 paneli tematycznych, które obejmowały debatę nad kwestią bezpieczeństwa energetycznego, fundamentami naszej cywilizacji, prawa weta, przyszłości Europy Karpat w perspektywie młodych ludzi oraz instytucji społeczeństwa obywatelskiego. Ponadto, w ramach konferencji odbyła się prezentacja Konferencji Warszawskiej poświęcona odbudowie i transformacji Ukrainy z perspektywy euroatlantyckiej.

Inaugurację XXXVI edycji konferencji „Europa Karpat” poprzedziła premiera filmu „Skarby Via Carpathia”. Natomiast oficjalne otwarcie wydarzenia rozpoczęło wystąpienie wicemarszałka Sejmu RP, Pana Ryszarda Terleckiego oraz szefa Kancelarii Prezesa Rady Ministrów, Pana Marka Kuchcińskiego, podczas którego wręczono Krzyż Kawalerski Zasługi RP Pani Boman Grundekjøn Hege za wybitne zasługi we wspieraniu przemian demokratycznych w Polsce oraz za działalność na rzecz respektowania praw człowieka.

Konkluzje:

Ryszard Terlecki, Wicemarszałek Sejmu RP, zaapelował o poważną rozmowę o idei wspólnego zgromadzenia parlamentarnego Europy Środkowej, obejmującego państwa od Albanii po Estonię.

Wojciech Fałkowski, Dyrektor Zamku Królewskiego w Warszawie, zaproponował utworzenie ponadpaństwowych lub ponadgranicznych organizacji branżowych, które mogłyby obejmować cały region Europy Środkowej bądź jego część - jako propozycję takich działań wymienił utworzenie organizacji bądź stowarzyszenia muzeów Międzymorza.

Debora Broda zaprezentowała projekt odbudowy tożsamości kulturowej, który opiera się na trzech filarach: 1) zbudowanie wirtualnej mapy skarbów kultur Rzeczypospolitej, 2) uświadamianie najmłodszemu pokoleniu wartości uczestnictwa w kulturze tradycyjnej oraz 3) stworzenie miejsca dedykowanego kulturom Rzeczypospolitej. Podkreśliła konieczność zaangażowania wielu instytucji dla efektywności tego projektu.

Marek Cierpiał-Wolan, Dyrektor Urzędu Statystycznego w Rzeszowie, zasugerował rozwinięcie sieci biogazowni w regionach przy granicy polsko-ukraińskiej, która pozwoli na zabezpieczenie do 20-25% konsumpcji gazu w powiatach przygranicznych.

Leo Kim, Dyrektor Wykonawczy ArsPraxia, wskazał, że Korea Południowa jest zainteresowana współpracą z Polską w zakresie inwestycji w *big data*, sztuczną inteligencję, cyfryzację oraz tworzenie technologii.

Balázs Tárnok, kierownik Europejskiego Instytutu Badań Strategicznych, ocenił, iż należy organizować programy wymiany i współpracy młodzieży karpackiej oraz zapewnić im finansowanie np. poprzez Międzynarodowy Fundusz Wyszehradzki.

Alessandro Kopeter, członek zarządu młodzieżówki FPÖ, zwrócił uwagę, że bardzo ważna jest kontynuacja spotkań młodych w ramach Europy Karpat. Wśród zaproponowanych lokalizacji wskazano Austrię jako teren neutralny, Krasiczyn jako miejsce odbywania się konferencji Europa Karpat lub warsztaty w górach, aby korzystać z dóbr przyrody, a by spotkanie miało charakter mniej formalny.

Mykola Kniazhytskyi, deputowany Rady Najwyższej Ukrainy, wskazał problemy, którymi Grupa Wyszehradzka powinna się zająć: wspólna pozycja, jeśli chodzi o walkę z autorytaryzmem, walka z agresją rosyjską oraz praca na granicach Unii Europejskiej i Białorusi, zewnętrznych granicach oraz wejście Ukrainy do NATO.

Ihor Tsependa, rektor Przykarpackiego Uniwersytetu Narodowego w Iwano-Frankiwsku wyszedł z inicjatywą powołania grupy przedstawicieli uniwersytetów wchodzących w skład Collegium Carpathicum w celu wspólnego realizowania projektów dotyczących regionu karpackiego.

Panel I pt.: *„Jak zmienia się Europa Środkowa?”*

moderator **Goran Andrijanić, publicysta, komentator wPolityce.pl.**

- Ján Figeľ, członek Rady Zarządzającej Europejskiego Instytutu Innowacji i Technologii (EIT), b. premier (JF), zauważył, że jeszcze 30 lat temu Europa dzieliła się na Wschód i Zachód, jednak Europie Środkowej udało się odzyskać swoją tożsamość i pozycję na arenie międzynarodowej. Zwrócił uwagę, że prawdziwa jedność może zostać zbudowana jedynie na uniwersalnych, duchowych wartościach. JF przypomniał o wypadającej poprzedniego dnia rocznicy śmierci Roberta Schumana, „Ojca Europy”, którego wizja zjednoczonej Europy się ziściła, ale tylko w części, gdyż Europa Wschodnia dalej pozostaje poza tym kręgiem. W kwestii Grupy Wyszehradzkiej JF stwierdził, że po 32 latach od jej powołania, formuła współpracy nie została jeszcze wyczerpana. Obecnie współpraca jest słabsza, ale należy potraktować to jako wyzwanie do zbudowania nowej jedności.

- **Ryszard Terlecki, wicemarszałek Sejmu RP** (WMRT), wskazał, że Europa Środkowa marzyła przez dekady, aby dotrzeć do UE, od której dzieliła ją żelazna kurtyna. Dziś większość państw regionu należy do UE, choć niektóre, jak np. kraje Bałkanów Zachodnich, wciąż czekają na akcesję pomimo spełnienia warunków. Dodatkowym elementem akcesyjnej debaty jest również członkostwo Ukrainy. WMRT zaznaczył, że UE, do której wstępowała Polska, była inna niż obecnie. UE umie kupić sobie państwa, które będą jej posłuszne, i karać tych, którzy są nieposłuszni. To stanowi oś podziału w Europie Środkowej. Jedni wciąż widzą swoją przyszłość w Unii i w dalszej integracji, a inni nalegają na suwerenności, niepodległość, nie chcą jednego europejskiego państwa. Zdaniem WMRT w Europie Środkowej przywiązanie do suwerenności będzie zwyciężać, a pomysł powstania państwa europejskiego upadnie. Aby do tego doszło, należy się jednoczyć, po tej stronie Europy, w której jest żywa pamięć o niewoli, obcej dominacji oraz cenie wolności i suwerenności. Należy szukać sposobu na zacieśnienie współpracy, żeby Zachód i UE zaczęły traktować podmiotowo tę część Europy. WMRT przypomniał, że podczas poprzednich edycji była mowa o wspólnym zgromadzeniu parlamentarnym Europy Środkowej, od Albanii po Estonię – warto zacząć poważnie rozmawiać o tym pomyśle, gdyż to jeden z kroków, które należy wykonać w kierunku jedności i współpracy.

- **Markijan Malskyy, dziekan Wydziału Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Lwowskiego, b. ambasador Ukrainy w RP** (DMM), podkreślił, że fakt, iż na forum konferencji Europa Karpat już od 10 lat rozmawia się o Europie Środkowej i o jej tożsamości, zmusił dyplomację ukraińską do tego, by popatrzeć na swój udział i przynależność do tego regionu jako cel i instrument do osiągnięcia interesów narodowych. Ukraina historycznie, kulturowo, mentalnie przynależy do Europy Środkowej. Większość społeczeństwa ukraińskiego podziela tę myśl. DMM wskazał trzy ważne aspekty, gdzie Ukraina wychodzi ze swoich interesów narodowych i w sposób dyplomatyczny chce osiągnąć sukces, korzystając z zasobów, mechanizmów, możliwości Europy Środkowej i państw tego regionu. Po pierwsze, jest to bezpieczeństwo. Europa Środkowa stała się subregionem bezpieczeństwa europejskiego, stała się flanką wschodnią w bloku transatlantyckim. Ukraina widzi tutaj swoją przyszłość i możliwości. Drugim aspektem jest to, że współpraca w ramach Europy Środkowej sprawiła, że dziś Ukraina kandyduje do UE, co popierają wszystkie kraje regionu, poza Węgrami. Ostania kwestia dotyczy tego, że dla Ukrainy bycie w Europie jest równoznaczne z odbudową państwa. Obecnie są prowadzone poważne dyskusje, jak rozumieć to pojęcie, co oznacza odbudowa Ukrainy. Społeczeństwo Ukrainy nie chce *stricte* odbudowy. Społeczeństwo chce zmian. Chce zmienić sposoby funkcjonowania mechanizmu, zwalczyć korupcję i odbudować gospodarkę ukraińską. Na koniec DMM zaznaczył, że dla wszystkich obecnie jest zrozumiałe, że region Europy Środkowej zaczyna odgrywać coraz większą rolę w UE. Na Ukrainie wiadomo, że najważniejsze decyzje zapadają nie tylko we Francji i w Niemczech. W przyszłości to Europa Środkowa będzie liderem. Polska i Ukraina wspólnie są gotowe, aby budować Europę – ze wspólnymi wartościami, podejściem i mentalnością.

- **Zdeněk Hraba, Senat Republiki Czeskiej** (SZH), stwierdził, że koncepcja współpracy w Europie Środkowej nie zdezaktualizowała się. Wskazał, że współpraca środkowoeuropejskiej V4 ma sens. Obok Słowacji, Polski i Węgier, do Europy Środkowej SZH zaliczył również Ukrainę, Bułgarię, Rumunię, Austrię i Chorwację. Taka współpraca mogłaby powstrzymać plany większościowego podejmowania decyzji w Unii Europejskiej. Głos sprzeciwu krajów regionu powinien być słyszany i respektowany. SZH podkreślił, że nie jest zwolennikiem federalizacji UE. Natomiast w kwestii obszarów współpracy, jakie Europa Środkowa powinna pogłębiać, DSH wskazał poziom prawny, uzgadnianie wspólnych procedur i koordynacja stanowisk, również w kwestiach gospodarczych i technologicznych.

- **Mykola Kniazhytskyi, deputowany Rady Najwyższej Ukrainy** (DMK) na początku swojej wypowiedzi odniósł się do zakazu wyjazdu deputowanych z Ukrainy i nazwał go błędem. Następnie przedstawił fakty z historii walki o wolność państw Europy Środkowej, w tym Ukrainy. Zaznaczył, że Ukraina marzy, żeby zostać członkiem UE i NATO. W tym kontekście podkreślił, że gdyby nie postawa Ukrainy, wspieranej przez Polskę i Zachód, Rosja szykowałaby się do ataku na kolejne kraje Europy, może z wyjątkiem tych, z którymi chciałaby dzielić ziemie ukraińskie – zdaniem DMK w UE są takie kraje. Ponadto, podkreślił, że państwa V4 mogą bezpiecznie się rozwijać dzięki temu, że są częścią NATO i innych sojuszy. To wpływa również na wyniki gospodarcze oraz ogólną przynależność do świata zachodniego. Dla Ukrainy jest bardzo ważne, żeby Europa była politycznie jedna i spójna. Państwa V4 dzieli jednak nie tylko waluta, ale też stosunek do demokracji, czego przykładem są Węgry. DMK wskazał trzy problemy, którymi czwórka wyszehradzka może się zająć: wspólna pozycja, jeśli chodzi o walkę z autorytaryzmem, walkę z agresją rosyjską, praca na zewnętrznych granicach Unii Europejskiej oraz wejście Ukrainy do NATO. To są kluczowe kierunki dla przyszłości państw europejskich.

Panel II pt.: *„Idee, które pokonują stereotypy. O fundamentach naszej cywilizacji”*

moderator **metropolita Rygi, prymas Łotwy, ksiądz arcybiskup Zbigniew Stankiewicz** (AZS). Poruszył on temat cywilizacji zachodniej, która od czasów epoki renesansu zdominowała Europę, wskazując na jej obecnie niestabilną pozycję. Zdaniem moderatora wybuch cywilizacyjny nastąpił właśnie w Europie, ponieważ u podstaw tej cywilizacji poza filozofią grecką i prawem rzymskim jest jeszcze objawienie chrześcijańskie. Z. Stankiewicz wskazał dwa fundamenty teologiczne, o których można przeczytać w Biblii: postępu oraz ekologii. W tym kontekście moderator wyjaśnił, iż chrześcijaństwo jest jedyną religią, która dowartościowuje rozum i próbuje w sposób racjonalny rozumieć objawienia, ale jednocześnie też zrozumieć świat i podporządkować go ludziom. Zdaniem Z. Stankiewicza chwiejna dominacja cywilizacji zachodniej w Europie spowodowana jest tym, iż postęp wartości moralnych i duchowych ustąpił miejsca postępowi ekonomicznemu i materialnemu.

- **Ján Figel’, były premier Słowacji, członek Rady Zarządzającej Europejskiego Instytutu Innowacji i Technologii (EIT)** (JF), zaprezentował trzy cytaty dotyczące demokracji, autorem których jest Robert Schuman: „*demokracja jest związana z chrześcijaństwem w przestrzeni i w czasie*”, „*demokracja jest związana z chrześcijaństwem*”, „*Europa zjednoczona to jest realizacja demokracji w chrześcijańskim sensie tego słowa*”. Wyraźnie zaakcentował, iż siłą napędową rozwoju cywilizacji jest wiedza i rozum oraz religia i wiara. Zdaniem panelisty żyjemy w czasach kryzysu, ponieważ prawda jest relatywizowana. W tym kontekście JF zaapelował o powrót do prawdy. Ponadto zwrócił uwagę, że słowa „poznanie” i „wiara” po II WŚ za pośrednictwem demokracji chrześcijańskiej przyniosły filary takie jak: prawa człowieka, biznes w służbie człowieka oraz ideę zjednoczenia Europy. JF mówił również o personalizmie chrześcijańskim, w myśl którego każdy człowiek jest niezastąpiony, oryginalny, ale jednocześnie żyje w relacjach, ponieważ bez relacji nikt nie może być szczęśliwy. Nawet Bóg występuje w relacji. Panelista zwrócił również szczególną uwagę na problem wolności religijnej na świecie. Przypomniał, iż według Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, „wolność religijna to wolność myślenia, słowa i wyznania”. Zdaniem JF obrona wolności religijnej ze strony Kościoła przynosi korzyści wszelkim wierzącym i niewierzącym; „to dar, za którego pośrednictwem możemy uczynić nasz wiek wiekiem bardziej ludzkim, bardziej humanitarnym”.

- **Ryszard Legutko, poseł do Parlamentu Europejskiego** (PRL), mówił o chrześcijaństwie, które przeniknęło świat zachodni i kulturę zachodnią przede wszystkim dlatego, iż niosło ze sobą prawdę oraz przyswoiło znaczną część dziedzictwa starożytnego Rzymu i Grecji, mimo napięć z wcześniejszą kulturą europejską. Była to ponadto religia, która dawała klucz do zrozumienia rzeczywistości na poziomie życia osobowego, życia duchowego,w wymiarze ostatecznym oraz społecznym. PRL zwrócił uwagę, iż cywilizacji zachodniej od początku towarzyszyła pycha, przed którą ostrzegali Grecy, Rzymianie, a przede wszystkim chrześcijanie. W tym kontekście nawiązał do historii nowożytnej i wszystkich nieszczęść, które miały miejsce w ówczesnym czasie, za którymi stała właśnie pycha, czyli brak granic dla ingerencji człowieka. Zdaniem PRL dzisiejszy świat ze względu na brak ograniczeń również przejawia się pychą, choć w innym wymiarze. W związku z tym wyjaśnił, iż odwrotnością niby-poczucia wolności czy dowolności jest rodzący się despotyzm. Ponadto, powiedział, iż w Europie władzę polityczną, a także światopoglądową ma lewica, która jest wroga i niechętna chrześcijaństwu. PRL poruszył również kwestię Kościoła w krajach europejskich, który, jak podkreślił, kapituluje,

poddaje się. Jednocześnie wyjaśnił, iż to poddaństwo bardzo często oznacza wyrzeczenie się czy zdradę tego, co reprezentowało zawsze chrześcijaństwo i Kościół.

- Pavol Mačala, Stowarzyszenie Naukowe Personalizm (PM), mówił o realizmie idei na podstawie faktów kognitywnych i realizmu wiary. Podkreślił, iż idee mają swoje nośniki zarówno materialne, jak i biologiczne. Przywołał termin „rozum miniaturowy", którego idea, jak wyjaśnia, w obecnych czasach polega na odrzucaniu transcendentnego charakteru postaci ludzkiej, stawiającego chaos w centrum naszego życia. Panelista wskazał, że źródłem idei jest również prawda Bożego objawienia. PM mówił także o wywodzącej się z fałszywych idei rewolucji kulturalnej, która w obecnych czasach tworzy kolektywne mity, i służy samookłamywaniu się przez jednostki i społeczności. Przywołał także słowa Adama Mickiewicza, który powiedział o Polsce, że *„musi być początkiem nowego świata. Inaczej potrzebna nie będzie".* Ze swoje strony zaapelował do Polski, aby w dramatycznych czasach ludzkości otworzyła drzwi Chrystusowi. Ponadto, wezwał o przywrócenie do centrum myśli współczesnej tematów: człowiek jako osoba, sens życia, prawda obiektywna.

- Robert Géresi, biskup Kościoła Reformowanego na Słowacji (BRG), zwrócił uwagę na chrześcijaństwo europejskie, które obecnie zbyt dużo uwagi poświęca formom, rzeczom zewnętrznym, zapominając przy tym o istnieniu Boga i grzechu. Ponadto, mówiąc w kontekście Grupy Wyszechradzkiej, podkreślił, iż ważne jest, aby społeczeństwa wyznające wartości chrześcijańskie dążyły do zjednoczenia. W tej kwestii zdaniem BRG, Polska oraz Węgry mogłyby stać się wzorcami dla pozostałych państw członkowskich V4.

Panel III pt.: *„Tygrys rozwoju. Europa Środkowa jako europejskie czy światowe forum gospodarcze?"*

Moderator **Beata Daszyńska-Muzyczka, prezes Banku Gospodarstwa Krajowego**.

- Paweł Borys, prezes Zarządu, Polski Fundusz Rozwoju (PPB), stwierdził, że nasz region jest już tygrysem w sensie zarówno aspiracji, jak i wyników gospodarczych. Ponadto, wskazał, że państwa regionu rozwijają się znacznie szybciej w ostatnich dekadach niż kraje zachodniej Europy, co oznacza nadrabianie zaległości. Stwierdził również, że przez pierwsze dwie dekady transformacji za bardzo rozwijaliśmy się w modelu wschód-zachód, czyli w kierunku współpracy gospodarczej pomiędzy Polską a Niemcami, Rumunią, Francją. Były też korzyści z tego wynikające, tj. transfer technologii i inwestycji. PPB zauważył, że jednocześnie wykorzystywaliśmy potencjał, który wiąże się ze współpracą w ramach regionu. W obszarze połączeń drogowych, kolejowych, infrastruktury cyfrowej, telekomunikacji, połączeń energetycznych pozostaje olbrzymi potencjał do tego, aby zwiększyć jakość połączeń. Mieszkańcy naszego regionu stanowią ponad 1/5 mieszkańców UE, co daje potężny potencjał do tego, aby współpracować i czerpać korzyści ze współpracy regionalnej. PPB podkreślił pozytywny wkład projektów takich jak Via Carpatia.

- Csaba Faragó, dyrektor ds. międzynarodowych Fundacji Századvég (DCF), stwierdził, że w ostatnich latach wśród Węgrów bardzo zwiększyła się świadomość istnienia formatów takich jak V4. DFC zaznaczył, że z punktu widzenia Węgier bardzo istotne jest przewodzenie Warszawy, Pragi, Bratysławy i Budapesztu. DCF zauważył, że przez ostatnie trzy dekady Polska była otwarta na Europę Środkową. Najwięcej szans dla regionu istnieje wtedy, gdy wykorzystywana jest współpraca

regionalna. DFC podkreślił, że jeżeli państwom regionu nie uda się zjednoczyć i bronić się to spotka je to samo, co widać teraz na przykładzie Ukrainy.

- Ján Hudacký, konsul honorowy RP w Preszowie, b. minister gospodarki (KJH), przedstawił, jak obecnie wygląda mix energetyczny w jego państwie. Jego zrównoważenie oznacza, że Słowacja nie jest uzależniona od źródeł niepodlegających regulacji. KJH zaznaczył, że Europie Środkowej i ogółem całej Europie należy zapewnić energię z elektrowni jądrowych i wodnych oraz ze źródeł gazowych, co zapewni stabilne dostawy prądu bez nieprzewidzianych przerw. KJH zwrócił uwagę na możliwy problem z wytwarzaniem wystarczającej ilości energii elektrycznej po 2035 roku, kiedy decyzją Komisji Europejskiej zacznie obowiązywać zakaz produkcji silników diesla. Decyzja ta jest też krytykowana ze względu na to, że wielu państwom nie uda się osiągnąć tego celu we wskazanym czasie.

- Jerzy Kwieciński, wiceprezes Zarządu Banku Pekao S.A. (WJK), podkreślił, że kondycja sektora bankowo-inwestycyjnego w regionie jest bardzo stabilna, czego potwierdzeniem są tzw. stress testy, które są prowadzone dla najważniejszych banków w Europie. W ostatnim takim badaniu Bank Pekao S.A. został sklasyfikowany na pierwszym miejscu, czyli jako najbezpieczniejszy bank w Europie. Bank PKO BP był na miejscu trzecim. WJK zwrócił uwagę, że bariery tworzone przez łańcuchy górskie są obecnie pokonywane dzięki budowaniu silnej infrastruktury energetycznej i transportowej. WJK zaznaczył, że Via Carpatia jest symbolicznym przedsięwzięciem. Podkreślił, że potencjał w naszym regionie jest wciąż bardzo wysoki. Zarówno BGK, jak i PFR przeznaczają olbrzymie pieniądze na przedsięwzięcie infrastrukturalne, ale i na wsparcie firm w regionie. Sektor bankowy jest gotowy do finansowania tego typu przedsięwzięć. Potrzeby finansowania w naszej części Europy będą rosły. Jest to związane m.in. z transformacją energetyczną, wchodzeniem rodzimych firm na rynki zagraniczne. W analogicznej sytuacji znajdują się firmy litewskie, czeskie, czy węgierskie. Sektor finansowy powinien na te potrzeby odpowiadać. WJK wskazał, że nieprzypadkowo powstała bardzo ważna inicjatywa, fundusz Trójmorza, w którym uczestniczy już wiele krajów z naszego regionu.

- Dominik Rozkrut, prezes Głównego Urzędu Statystycznego (PDR), wskazał, że wskaźniki mierzenia sytuacji gospodarczej, takie jak PKB są nadużywane. Należy większą uwagę zwracać na szczegóły. Z punktu widzenia PDR czymś, co wyróżnia nasz region, są bardzo dobre zasoby dla rozwoju technologii, nauki i techniki, jednocześnie powiązane z bardzo dobrą infrastrukturą w tym zakresie. PDR podkreślił, że np. polski system edukacyjny okazuje się być bardzo dobrze oceniany w skali międzynarodowej, europejskiej. Potwierdzają to miarodajne badania, takie jak PISA. Bardzo dobrze wykształcona młodzież zasila regularnie rynek pracy. Część z tych osób trafia na rynek pracy dzięki kierunkom technicznym, a te na uczelniach również udało się zachować w dobrej kondycji. Z drugiej strony towarzyszy temu rozwój infrastruktury oaz szybki wzrost nakładów na badania i rozwój. W Polsce istnieją także bardzo duże centra badawczo-rozwojowe międzynarodowych korporacji. Na 250 w regionie sklasyfikowanych jako *deep tech* 150 jest z Polski. PDR wskazał, że możemy z pewnym optymizmem patrzeć w przyszłość, gdyż rozwój technologii jest tym czynnikiem, który w dłuższym okresie gwarantuje sukces rozwoju gospodarczego, a w ślad za tym i dobrobyt.

- Miroslav Singer, b. Prezes Czeskiego Banku Narodowego (MS), na pytanie o kierunek rozwoju gospodarczego regionu w kontekście wojny w Ukrainie zwrócił uwagę na intensywną współpracę na poziomie Czech, Polski, Słowacji, potencjalnie Austrii, Niemiec. Polska i Czechy są dla siebie na wzajem jednymi z pięciu najbardziej znaczących rynków eksportowych. MS wskazał, że ambicje Polski są bardzo duże, ale państwami regionu, które rozwinęły się najszybciej w ostatnim czasie są

Łotwa i Rumunia. Polska jest za tymi dwoma krajami. Czechy i Słowacja utrzymują pozycję i wykorzystują potencjał do szybszego wzrostu niż średnia unijna. Węgry są na najgorszej pozycji, jeżeli chodzi o nową karpacką gospodarkę w Unii Europejskiej. MS podkreślił, że PKB jest dobrym wskaźnikiem mierzenia wielkości rynku. Krajom regionu potrzeba więcej ambicji, ale nie należy rozpowszechniać wizji, że rośniemy szybciej niż Niemcy czy Finlandia.

- Krzysztof Szczerski, ambasador, Stały Przedstawiciel Rzeczypospolitej Polskiej przy Narodach Zjednoczonych w Nowym Jorku (AKS), na pytanie o rosnące znaczenie biznesu z regionu Europy Środkowo-Wschodniej na rynku zamówień publicznych, gdzie wiodącą rolę odgrywają ONZ, Bank Światowy czy NATO, wskazał, że bieżący rok jest w tym kontekście szczególny, ponieważ Polska po raz pierwszy w historii swojej obecności w ONZ jest beneficjentem netto budżetu ONZ. Polskie firmy otrzymały zamówienia publiczne na prawie dwukrotnie większą sumę niż polska składka do tej organizacji. Udało się to dzięki przełamaniu bariery wiedzy, tj. informowaniu firm o możliwości udziału w przetargach oraz bariery pewnej rezerwy, która nakazywała myśleć, że wielkie światowe firmy nie zainteresują się kontraktami. Kontrakty te, przynajmniej w systemie ONZ, są otwarte także dla małych i średnich przedsiębiorstw i rzeczywiście każdy może się o nie ubiegać w ramach transparentnej procedury. AKS zaznaczył, że jeśli chodzi o organizacje międzynarodowe, to zamówienia koncentrują się głównie w miejscach, gdzie te organizacje działają. Agresja rosyjska na Ukrainę spowodowała, że nasz region jest w tym kontekście ośrodkiem bardzo dużej aktywności licznych organizacji międzynarodowych. AKS podkreślił, że ważne jest to, aby z tego momentu koncentracji aktywności międzynarodowej w naszym regionie, wyciągnąć wnioski długofalowe. Musimy i powinniśmy o to zadbać, żeby w naszym regionie ulokowały się na stałe duże centra logistyczne NATO i organizacji międzynarodowych, przede wszystkim ONZ.

Panel IV pt.: „*Wizje rozwoju Polski – sens przemian*”

moderator Zdzisław Krasnodębski, poseł do Parlamentu Europejskiego, który podkreślił, że istotą obecnych wyborów jest nie tylko rywalizacja polityczna, ale przede wszystkim ścieranie się dwóch wizji Polski. Dyskusja panelowa koncentrowała się na trzech aspektach: politycznym, gospodarczo-społecznym oraz kulturowo-naukowym.

- Marek Konarzewski, prezes Polskiej Akademii Nauk (PMK), podkreślił, że suwerenność musi się opierać na budowie niezależnych elit ekonomiczno-intelektualnych, a siłą rzeczy ich budowa, zarówno w przestrzeni biznesowej, jak i technokratycznej i politycznej, to kwestia inwestycji państwa w szeroko rozumianą edukację. To właśnie bardzo silna tendencja do wytworzenia elit intelektualno-biznesowych, które byłyby formacyjnym elementem niezależności Polski od reszty świata, w tym Unii Europejskiej, decyduje o odrębności. W tym kontekście PMK wskazał, że pewien interwencjonizm państwowy w sferę strategii rozwoju jest niezbywalny w perspektywie długoterminowej. Jednocześnie zwrócił uwagę na wysoki poziom kształcenia polskich uczelni, choć wyzwaniem nadal pozostaje scalenie kształcenia uniwersyteckiego i politechnicznego z biznesem. PMK podkreślił, że Polska dysponuje ogromnym potencjałem, ale obecnie znajduje się w kluczowym momencie, który zdecyduje o tym, jak będzie się rozwijać w przyszłości. Jeśli „przegapi” ten moment może bezpowrotnie stracić swoją szansę gdyż nie będzie w stanie dogonić postępu reszty świata.

- Henryk Domański, socjolog, profesor nauk humanistycznych (HD), wskazał, że zdecydowana większość Polaków docenia politykę zachowania suwerenności, chociaż jest to umieszczane gdzieś w

środku skali ważności problemów. Zachowanie suwerenności czy polityka suwerenności nie wykluczają prób dostosowania się do Unii Europejskiej. Suwerenność jest możliwa w patriotyzmie gospodarczym. HD zwrócił uwagę, że środowisko naukowe posiada orientację nastawioną na model państwa opiekuńczego. Jednocześnie podkreślił, że zupełnie czym innym jest opowiadanie się po stronie modelu państwa opiekuńczego, a czym innym kwestia, kto ten model realizuje. Odnosząc się do wizji rozwoju Polski, HD wskazał na trzy kwestie: 1) działania pozwalające na uniknięcie nieoczekiwanych wydarzeń jak COVID-19; 2) ważna rola teorii zrównoważonego rozwoju, aby dostosować się do panujących warunków; 3) reforma Polskiej Akademii Nauk.

- **Maciej Szymanowski, Dyrektor Instytutu Felczaka** (DMSz) zwrócił uwagę na sytuację geopolityczną Polski: na wschodzie działa Rosja, która nie ukrywa swego nieprzychylnego stanowiska wobec silnych i suwerennych krajów Europy Środkowej, a na zachodzie trwa przemiana Unii Europejskiej z projektu o charakterze gospodarczym w projekt polityczny. DMSz zwrócił uwagę, że dla Polski sytuacja zagrożenia ze wschodui zachodu nie jest niczym nowym. W tym kontekście podkreślił, że zupełnie inaczej postrzegają taki stan Czesi czy Węgrzy – państwa te posiadają inną historię i właśnie dlatego w obecnej sytuacji patrzą na polskie reakcje. DMSz wskazał, że nadchodzące wybory będą bardzo ważne z dwóch powodów: 1) wynik wyborów i kształt nowego rządu będą sygnałem dla Europy Środkowej, 2) przyniosą odpowiedź na pytanie o suwerenność, która sprowadza się do umiejętności mówienia „nie" sojusznikom. DMSz zwrócił uwagę, że w ostatnich dwóch dziesięcioleciach Europa Środkowa rozwija się mniej więcej 2-3 razy szybciej niż zachodnia część kontynentu i kolejne 10 lat jest dla niej równie perspektywiczne, o ile nic tragicznego się nie wydarzy na wschodzie czy zachodzie Europy. Odnosząc się do kwestii kształcenia DMSz, wskazał, że poprzez zniesienie egzaminów wstępnych na uczelnie, model edukacji stał się bardzo powszechny i być może nadszedł moment, aby pomyśleć nad uczynieniem go bardziej elitarnym. Zwrócił również uwagę, że Internet wpływa poważnie na debatę publiczną - media społecznościowe zbrutalizowały język i obaliły, bądź przyczyniły się do obalenia autorytetów. Na pytanie o przyszłość DMSz podkreślił, że istnieje potrzeba wzmacniania instytucji państwa polskiegow bardzo wielu dziedzinach. W tej chwili szczególnie niepokojące jest to, co dzieje się w polskich mediach.

W ramach <u>V panelu odbyło się spotkanie autorskie</u>, w którym wzięli udział Jan Draus oraz Dariusz Iwaneczko, autorzy książki pt. *„Z Przemyśla do wielkiej polityki. Biografia polityczna Marka Kuchcińskiego".*

<u>Panel VI pt.: *„Instytucje społeczeństwa obywatelskiego w Europie Karpat"*</u>

moderator **Ryszard Terlecki, wicemarszałek Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej** (WRT), który wskazał, że idea uniwersytetów ludowych zrodziła się w końcu XIX wieku w Danii, natomiast w Polsce trend ten rozwinął się w II Rzeczypospolitej, a placówki te początkowo pełniły funkcję ogólno - cywilizacyjną, przekazując wiedzę zarówno o świecie, historii, jak i o rolnictwie. Za twórcę polskiego wzoru uniwersytetu ludowego uważany jest Ignacy Solarz. WRT przypomniał, że po II WŚ próba reaktywowania uniwersytetów spotkała się z dezaprobatą komunistów i idea ta na nowo zrodziła się w Polsce dopiero po 1989 roku.

- **Marian Šuplata, Uniwersytet Komeńskiego w Bratysławie** (PMS), przekazał, że słowo „uniwersytet" pojawiło się w XI wieku, w momencie powstania Uniwersytetu Bolońskiego w 1088 roku. Przyznał, że za największe wyzwanie uczelni, którą reprezentuje, uważa przekazanie studentom takiej wiedzy, którą będą mogli wykorzystać bezpośrednio w praktyce. Poinformował, że istnienie uniwersytetów od samego początku opierało się na dwóch filarach: myśli i wiedzy, które powinny zawsze występować razem, gdyż tylko wtedy gwarantują ciągły rozwój. Jednocześnie PMS zauważył, iż obecnie uniwersytety opierają się wyłącznie na filarze rozumu. Wyraźnie zaakcentował, że odpowiednia edukacja musi być złożona i powinna być w stanie zapewnić dogłębne poznanie otaczającego nas świata.

- **Dariusz Żuk-Olszewski, wicedyrektor Biura Szkół Katolickich Diecezji Nitra** (WDŻO), stwierdził, że uniwersytety ludowe mogą wpłynąć na kształtowanie świadomego społeczeństwa europejskiego i krajów karpackich - społeczeństwa dumnego ze swoich korzeni, historii oraz otwartego na ścisłą współpracę, w różnych dziedzinach życia, z obywatelami innych krajów regionu. Ponadto stwierdził, że reaktywacja uniwersytetów ludowych daje szansę nie tylko na edukację, ale również na osobiste spotkania, budowanie relacji, a przede wszystkim na przekazywanie doświadczeń życiowych. Za paradoks obecnych czasów WDŻO uważa fakt, że nieograniczony dostęp do informacji nie wpływa na wzrost poziomu wiedzy ogólnej społeczeństwa. Jego zdaniem tradycja szkolnictwa na Słowacji, oparta na naukach Kościoła, może wyznaczać kierunek dla ustawicznego kształcenia również na płaszczyźnie uniwersytetów ludowych.

- **Agnieszka Paderewska, Uniwersytet Ludowy Trzech Mórz** (AP), podkreśliła, że nauczanie w uniwersytetach ludowych ma uniwersalny i głęboko humanistyczny charakter, a jego celem jest łączenie rozwoju indywidualnego z interesem wspólnoty. Podkreśliła, że uniwersytety ludowe w Polsce przeżywają obecnie swój renesans za sprawą Narodowego Instytut Wolności, który stworzył specjalny program i możliwości finansowe. Na bazie tego programu powstał również Uniwersytet Trzech Mórz, który nawiązuje do polskiej tradycji ludowej i opiera się na głęboko konserwatywnych wartościach oraz przywiązaniu do chrześcijańskich korzeni Europy. AP poinformowała, że reprezentowana przez nią uczelnia planuje rozpocząć współpracę z państwami Europy Środkowej i Wschodniej, która nawiązywałyby do idei Międzymorza i umożliwiłaby działania na płaszczyźnie społecznej, politycznej oraz gospodarczej jako wspólnota niepodległych państw.

- **Andrzej Wyczawski, Uniwersytet Ludowy Europy Karpat, wicedyrektor Podkarpackiego Związku Placówek Wojewódzkich w Rzeszowie** (WAW), podkreślił, że uniwersytety ludowe zwykle oparte są na metodzie grundtvigiańskiej, która polega przede wszystkim na wolności ideologicznej i politycznej, w tym wolności w formułowaniu i realizowaniu programu. Ponadto podkreślił, że przestrzeń uniwersytetów ludowych wolna jest od indoktrynacji oraz opiera się na wolności słuchaczy w kształtowaniu własnego światopoglądu. Wspomniał również o realizowanym projekcie Uniwersytet Ludowy Europy Karpat, który skupia się na działaniach dedykowanych ziemi przemyskiej, województwu podkarpackiemu, a jego innowacyjną charakterystyką jest działalność międzynarodowa.

- **Ks. Dušan Pardel** (kDP) przedstawił sylwetkę proboszcza w Rużomberku Andreja Hlinka, który miał ogromny wkład w system edukacji. Był on również narodowcem i politykiem, protestującym przeciwko madziaryzacjii uciskowi społecznemu Słowaków, przez co mobilizował szerokie warstwy społeczne do walki o prawa kulturowe i społeczne narodu słowackiego. Ideą jego działań było uformowanie mądrego Słowaka, zdolnego do zarządzania sprawami swojego kraju w duchu tradycji.

A. Hlinka angażował się również na rzecz rozwoju intelektualnego miasta Rużomberka - założył szkolę oraz sierociniec. KDP podkreślił, że zasługi A. Hlinka mają ogromny wpływ na formowanie się narodu słowackiego, kształtowanie polityki społecznej oraz obronę wartości chrześcijańskich i słowackich interesów narodowych. Za swoją działalność A. Hlinka otrzymał w Polsce order Polonia Restituta.

Panel VII pt.: *„Via Culturalia – współpraca w Międzymorzu. Dlaczego instytucje kultury muszą być dźwignią współpracy w regionie?”*

Moderator **Józef Maria Ruszar, dyrektor Instytutu Literatury w Krakowie** (DJMR), który zwrócił uwagę, że wojna na Ukrainie pokazała, jak ważna dla przetrwania narodu jest jego spoistość i determinacja uwarunkowana kulturowo. Podkreślił, że nawet zdaniem generałów, czynnik humanistyczny i kultura stanowią o militarnej odporności społeczeństw. Ponadto, zwrócił uwagę, że wojna na Ukrainie i stosunek do niej rządów europejskich uwidocznił kwestię braku kultywowania bliskich więzów kulturalnych państw dawnego systemu radzieckiego. Elity kulturalne i naukowe zorientowane były przez ostatnie 30 lat na nawiązywanie kontaktów z Zachodem, z pominięciem sąsiadów. Kompleksy wobec Zachodu dotyczyły nie tylko samych siebie, ale również sąsiadów, uważanych za „gorszych”. Z kolei okres radzieckiej dominacji nacechowany był fasadową współpracą, nieprowadzącą do integracji regionu, ponieważ międzypaństwowe więzi stanowiły zagrożenie dla imperium. Dziedzictwo braku współpracy jest więc starsze od epoki poradzieckiej.

- Wojciech Fałkowski, dyrektor Zamku Królewskiego w Warszawie (DWF), zwrócił uwagę, że kultura jest inwestycją, która wymaga skutecznego działania finansowego. Jednocześnie podkreślił, że jest to obszar, który może łączyć narody, ale również je dzielić, jeśli nie jest prawidłowo rozwijany. W tym kontekście wskazał na znaczenie tożsamości regionalnej, która powinna podkreślać swoistość danego obszaru, ale która nie powinna stać w opozycji do głównego nurtu cywilizacji europejskiej, z której się wywodzi. Zagrożeniem dla tożsamości regionalnej jest prowincjonalizm i nieufność wobec zewnętrznego świata, co należy brać pod uwagę, projektując działania. DWF zaproponował utworzenie ponadpaństwowych lub ponadgranicznych organizacji branżowych, które mogłyby obejmować cały region Europy Środkowej bądź jego część – jako propozycję takich działań wymienił utworzenie organizacji bądź stowarzyszenia muzeów Międzymorza. Odnosząc się do projektów zaplanowanych w najbliższej perspektywie, DWF przywołał dwie aktywności: 1) za miesiąc Zamek Królewski otwiera wystawę dzieł sztuki z galerii obrazów i z muzeum historycznego we Lwowie, a za rok – wystawę dzieł sztuki z Muzeum Chanenków w Kijowie; 2) w związku z rocznicą pierwszej koronacji królewskiej w Polsce, tj. rocznicą koronacji Bolesława Chrobrego, która przypada na 2025 r. i na prezydencję Polski w Unii Europejskiej, planowana jest wystawa związana z dynastią piastowską, która mogłaby uzyskać zasięg regionalny poprzez współpracę z muzeami dawnej Rusi Kijowskiej oraz wsparcie Czech, Słowacji i Węgier.

- Roman Chmełyk, dyrektor Muzeum Historycznego we Lwowie (DRCh), przypominał, że do 1990 r. nie istniała współpraca ukraińsko-polska, tylko współpraca radziecko-polska. Funkcjonowało Towarzystwo Przyjaźni Polsko-Radzieckiej, a Ukraina i Ukraińcy prawie nie istnieli w przestrzeni społecznej czy w świadomości Polaków. Jeżeli już przywoływano relacje z Kijowem to wyłącznie w kontekście negatywnych stereotypów, które nawiązywały do trudnych wydarzeń wspólnej historii obu państw. DRCh wspomniał ponadtoo wartościach tożsamości: religijnej, kulturowej, etnicznej, narodowej, wskazując, że powinno się precyzyjnie myśleć o tożsamości wartości jako zasadzie

filozoficznej i fundamencie współpracy. Odnosząc się do projektów zaplanowanych w najbliższej perspektywie, DRCh wskazał na podjętą współpracę ukraińsko-polsko-litewską na rzecz zaprezentowania zbiorów Zamku Podhoreckiego, które po II wojnie światowej zostały podzielone i trafiły do Lwowa, Tarnowa oraz Krakowa. Przekazał, że pod koniec 2024 r. planowana jest ich wystawa na Wawelu,a w 2025 r. w Wilnie.

- **Ramune Smygelskyte-Stukiene, wicedyrektor Pałacu Władców Wielkiego Księstwa Litewskiego w Wilnie** (WRSS), przedstawiła prezentację dotyczącą działalności muzeum w Wilnie. Zwróciła uwagę, że historia pałacu wielkich książąt litewskich jest doskonałym przykładem, który pokazuje, jak ważna jest pamięć historyczna i pamięć o więziach kulturowych regionu. Przyznała również, że w działalności reprezentowanego przez nią muzeum ważne są nie tylko wystawy, lecz także inne formy współpracy kulturalnej w regionie. Chodzi głównie o historię muzyki, historię opery, festiwale operowe czy dzień opery. WRSS podkreśliła, że międzynarodowe wystawy, koncerty, cykl wykładów organizowane wspólnie z partnerami w regionie to kierunek, który ma największy wpływ na integrację całego regionu. Właśnie ten kierunek należy wzmacniać poprzez zapewnianie projektom współpracy lepszego finansowania ze środków państwowych. Odnosząc się do projektów zaplanowanych w najbliższej perspektywie, DRSS przekazała, że muzeum przygotowuje wystawę arcydzieł z warszawskiego Zamku Królewskiego i z innych instytucji. W 2024 r. zaplanowana została natomiast duża wystawa, we współpracy z instytucjami w regionie, poświęcona historii magnackiego rodu Paców. Jednocześnie podkreśliła, że w takich inicjatywach ważne jest formowanie wspólnych poglądów na historyczne dzieje. Jako przykład podała Konstytucję 3 maja, która od kilku lat na Litwie jest oceniana pozytywnie, chociaż w czasach radzieckich była uważna za negatywne wydarzenie w historii obu państw.

- **Sándor Öze, Uniwersytet Katolicki w Budapeszcie** (SO), podkreślił, że w istnienie narodu nie da się powątpiewać tylko wtedy, gdy ma silną kulturę, którą można z kolei wykształcić poprzez międzynarodową współpracę – uzgadnianie między sobą kwestii spornych oraz wspólne działania. W przeciwnym razie wielkie zmiany trendów niesione przez współczesność zakwestionują istnienie narodów. SO przekazał uczestnikom EK przesłanie, że kulturę regionu karpackiego i jego narodów należy budować wspólnie i zawsze na kanwie jakiegoś wydarzenia historycznego wspólnego kulturowo dla wszystkich. Odnosząc się do projektów zaplanowanych w najbliższej perspektywie, SO poinformował, że Węgierskie Muzeum Narodowe przygotowuje się na wielką wystawę na temat Jagiellonów i bitwy pod Mohaczem, więc jego przedstawiciele z pewnością zwrócą się w tej kwestii do instytucji polskich i litewskich. Wspomniał również, że na reprezentowanym przez niego Uniwersytecie Katolickim w Budapeszcie wspólnie z Instytutem Felczaka organizowana jest wystawa na temat komunizmu.

Panel VIII pt.: *„Ludzie Wolności w państwach postkomunistycznych w czasach próby odbudowy imperium rosyjskiego. Przesłanie Solidarności (8 września 1981)”*

moderator **Maria Przełomiec, dziennikarka TVP, prowadząca od lat cykliczny program „Studio Wschód”**, która wskazała na zasługi panelistów w zainicjowaniu zmian społecznych. To między innymi dzięki nim w 1980 r. doszło w Polsce do powstania 10-milionowego ruchu „Solidarność”, który na swoim pierwszym zjeździe przyjął wspomniane „Posłanie do ludzi pracy Europy Wschodniej”. Po raz pierwszy Europa Wschodnia została wymieniona

tam jako wspólny podmiot politycznych działań, samodzielny byt dążący do demokracji, a nie jako część bloku sowieckiego.

- Aleksander Podrabinek, rosyjski dysydent, wieloletni więzień polityczny i aktywista ruchu na rzecz obrony praw człowieka (mieszkający w Moskwie) (AP), odniósł się do rosyjskiego imperializmu. Jego zdaniem dla Kremla narracja imperialistyczna jest tylko propagandową sztuczką. Podobnie jak przypominanie zwycięstwa w II WŚ i zarzucanie innym państwom niedostatecznego doceniania radzieckiego heroizmu. Obie te narracje są wyciągnięte z kart sowieckiej propagandy. Długo poszukiwano innej idei, ale nie została znaleziona i trzeba było zadowolić się tym, co jest pod ręką: fałszywym patosem i starymi sowieckimi liczmanami. AP podkreślił, że ludzie w Rosji są zajęci walką o przeżycie, a nie marzeniami o jakichś kolejnych podbojach terytorialnych. Cel polityki Kremla jest jeden – zachować władzę dla prezydenta Władimira Putina i jego najbliższego otoczenia. Nic więcej. Nie ma żadnej troski o Rosję, żadnych globalnych idei, żadnych planów, żadnych projektów i żadnych perspektyw. Cała dzisiejsza retoryka kremlowska i propaganda służą tylko jednemu – zachowaniu dyktatury na nieskończenie długi okres. I właśnie pod tym kątem trzeba rozpatrywać wojnę z Ukrainą i polityczne represje w Rosji, których nie było od czasów Stalina. To są dwa najbardziej przydatne instrumenty do utrzymania władzy na Kremlu. Najważniejsze, nie można przeciwstawiać się agresji rosyjskiej i jednocześnie handlować z władzą kremlowską, która skazuje Rosję na zniszczenie, a Ukrainę na zniszczenie i śmierć.

- Antoni Macierewicz, marszałek senior, założyciel Komitetu Obrony Robotników (MAM), nawiązując do wypowiedzi Aleksandra Podrabinka, podniósł kwestię roli służb specjalnych w obecnej Rosji. Jego zdaniem dawna struktura komunistyczna została zastąpiona strukturą służb specjalnych. Zarówno w administracji, jak i w polityce, ale także w mediach są ludzie wywodzący się ze służb specjalnych, którzy zastąpili partię komunistyczną, a opozycja, z którą współpracowano w latach 70., przestała istnieć. Ponadto, MAM wskazał na rolę Rosji w oddziaływaniu na inne państwa, w tym na Polskę, przez agenturę, obejmującą różne dziedziny, od gospodarki przez media, ale także sferę polityki. MAM podkreślił, Rosja kieruje tą agenturą w sposób niesłychanie skuteczny, precyzyjny i bardzo drastyczny. Jednym z dramatyczniejszych przykładów tego jest teza, że zamordowanie przez Rosjan prezydenta Lecha Kaczyńskiego było winą polskich żołnierzy, polskich pilotów, bądź samego prezydenta Kaczyńskiego.

- Emanuleis Zingeris, **przewodniczący Delegacji do Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy, Wiceprzewodniczący Komisji do Spraw Europejskich, Członek Komisji Spraw Zagranicznych Sejmu Litwy** (PEZ), zadał pytanie o przyszłość Rosji, o to, na ile rosyjski naród rosyjski ma poczucie, że będzie w przyszłości odpowiedzialny za to, co armia rosyjska robi przeciwko Ukraińcom. Ponadto, zauważył, że w Rosji w przeciwieństwie do Białorusi nie ma struktur partyjnych. Zdaniem PEZ, ważne jest, aby Zachód miał jedną politykę dotyczącą działań Rosji zarówno na Ukrainie, jak i Zachodzie.

- Branislav Borovsky, polityk, opozycjonista, więzień polityczny, działacz Chrześcijańskiej Demokracji, podkreślił, że jest przedstawicielem pokolenia, które w czasie totalitaryzmu, za cenę utraty wolności, utraty swoich najbliższych, za cenę więzienia, wraz z przyjaciółmi z Polski przenosiło do ówczesnej Czechosłowacji literaturę religijną, Biblię, literaturę teologiczną. Było to wówczas bardzo niebezpieczne dla reżimu komunistycznego. Panelista przyznał, że z niepokojem patrzy na obecne czasy, w których ludzie potrafią zapomnieć, co oznaczał reżim komunistyczny i co teraz oznacza reżim Putina.

- **Akos Engelmayer, prezes Wspólnoty Węgierskiej w Polsce,** podziękował za zaproszenie na panel poświęcony między innymi posłaniu „Solidarności" do narodów Europy Środkowo-Wschodniej, który w tamtym czasie przetłumaczył na węgierski. Okazało się jednak, że na Węgrzech nie było wtedy wielkiego oddźwięku.

- **Hege Boman Grundekjön, aktywistka norweska, członkini Komitetu Pomocy Osobom Represjonowanym w Polsce** (HBG), przypomniała, że Norwegia ma długą granicę z Rosją i długą historię wzajemnych relacji, czego skutkiem jest zarówno strach, jak i przyjaźń oraz wymiana handlowa. Zdaniem HBG ostatnimi czasy są przesłanki ku temu, że Rosjanie dokonują militarnej i technicznej inwazji na Norwegię, co skutkuje tym, że obywatele tego kraju są coraz bardziej sceptycznie nastawieni wobec W. Putina. Ponadto HBG podkreśliła, że choć Norwegia nie należy do UE, to sekretarz generalny NATO, będący obywatelem tego kraju mówi głosem wszystkich Norwegów. Jest głosem Norwegii.

- **Paruir Hayirikyan, wieloletni Więzień Polityczny w czasach sowieckich, kandydat na prezydenta Armenii** (PH), w swojej wypowiedzi odwołał się do własnych doświadczeń z okresu Związku Sowieckiego i walki o niepodległość Armenii oraz idei związanych z referendum. Przypomniał, że M. Gorbaczow, który przed Zachodem przedstawiał się jako demokrata, poczuł się bardzo niepewnie, kiedy więźniowie Związku Sowieckiego będący na wolności mówili o tym, że nie ma w Związku Radzieckim prawa dotyczącego referendum. Później to prawo zostało wprowadzone. PH, podkreślił, że Armenia była, jak wiele państw, kolonią Rosji. Niestety po tym, jak została już niepodległym państwem, Rosja w istniejącej Armenii zaczęła de iure działać poprzez sieć agentów. Ponadto, zwrócił uwagę na problem braku opozycji w Rosji.

- **Bogusław Sonik, poseł na Sejm** (PBS), podkreślił negatywne znaczenie podziałów politycznych w Polsce. Jego zdaniem zniszczona została idea, która przyświecała Polakom w latach 80., od „Solidarności" przez cały czas stanu wojennego, że kiedyś uda się osiągnąć wolność. Według PBS, obecnie nie ma konsensusu w sprawie polityki ani zagranicznej, ani obronnej. Wszystko jest przedmiotem brutalnej walki politycznej.

- **Josif Zissels, sowiecki dysydent, więzień polityczny, działacz na rzecz Obrony Praw Człowieka** (JZ), mówiąc o próbach odrodzenia wielkiej Rosji, przypomniał, że państwo to od 1991 r. dąży do rewanżu imperialistycznego i włączenia na nowo utraconych części. W ciągu tych 25 lat po rozpadzie Związku Sowieckiego Rosja próbowała w różny sposób utrzymać państwo ukraińskie w swojej strefie wpływów, ponieważ bez Ukrainy imperium nie może istnieć. Dlatego były podejmowane różne kroki ekonomiczne, także działania korupcyjne. JZ podkreślił, że Ukraina oddala się w wymiarze cywilizacyjnym od Rosji, ponieważ dla wielu Ukraińców wolność była ważniejsza niż dobrobyt, komfort, a nawet życie. Ponadto, stwierdził, że wolność to najważniejszy czynnik tożsamości europejskiej. To jest powód obecnej wojny. JZ podkreślił, że w historię Rosji wpisane są trzy powstania polskie przeciwko imperium rosyjskiemu. Zauważył, że cała wrogość Rosji nie leży wyłącznie po stronie W. Putina. Taka jest po prostu Rosja. Podkreślił, iż należy zrozumieć fakt, że przyszli prezydenci FR będą jeszcze bardziej okrutni zarówno w stosunku do Ukrainy, jak i w stosunku do reszty świata.

Rozpoczynając drugą część panelu VIII Maria Przełomiec wysunęła pytanie, o to czy uda się odbudować imperium rosyjskiej, a jeśli tak, to na jakich warunkach, i jaka może być w tym procesie rola Zachodu.

- Ks. Abp. Zbigniew Stankiewicz, metropolita Rygi, Prymas Łotwy, w imieniu Rady Programowej Europy Karpat i na wniosek Jana Figel'a udzielił poparcia dla inicjatywy zwrócenia się przez państwa regionu Karpat do Zgromadzenia Ogólnego ONZ z apelem o ustanowienie Międzynarodowego Dnia Godności Człowieka. W tym kontekście podkreślił, że główną wartością cywilizacji europejskiej jest właśnie godność człowieka. Inną ważną kwestią pozostaje stworzenie nowych ram wymiany młodzieży, pójście śladami Francji i Niemiec, które w taki sposób doprowadziły do poprawy relacji pomiędzy własnymi państwami.

- Aleksander Podrabinek (AP) wskazał, że imperium w Rosji to nie jest cel, a środek. Podkreślił, że dla W. Putina ważne nie są nowe terytoria, a stan wojny. Agresja przeciwko innym krajom i represje przeciwko własnemu narodowi są to dwa mechanizmy utrzymania dyktatury. AP ocenił, że nabytki terytorialne, np. aneksja Krymu w 2014 r., nie polepszają sytuacji Rosji, a na odwrót – utrudniają ją. Zaznaczył, że Krym zawsze był regionem depresji gospodarczej, wymagającym dotacji. Jest kolejnym obciążeniem dla budżetu. Żadnych plusówz pozyskania Krymu dla kraju nie ma. To jest nabytek tylko dla W. Putina i jego otoczenia, którzy mogą przedstawiać się jako obrońcy ojczyzny, jako ludzie, którzy myślą o wielkiej Rosji. To jest tylko narracja, której używa Kreml. Dla zwykłych ludzi to nie ma wielkiego znaczenia. Ponadto, przypomniał, że kiedy nastąpiła aneksja Krymu, w wielu rosyjskich miastach, przede wszystkim w Moskwie, odbyły się wielotysięczne demonstracje popierające Ukrainę i przeciwko aneksji. Dzisiaj nie byłoby to już możliwe. Społeczeństwo rosyjskie, które nie było skonsolidowane wokół władzy, teraz jest pozbawione mechanizmów obecności przedstawiciela w parlamencie i nie może wypowiedzieć swojego punktu widzenia.

- Emanuleis Zingeris (PEZ) podniósł kwestię propagandy rosyjskiej. Zauważył, że nie można oddać Rosji skompromitowanej przez Moskwę narracji związanej z antyfaszyzmem. Polska jest państwem, które jest antynazistowskie. Przypomniał, iż na spotkaniu z okazji 80. rocznicy powstania w warszawskim getcie wyraźnie zostało powiedziane, że powstańcy z getta, byli bohaterami. Polska tę narrację demonstruje na poziomie nie nacjonalistycznym, a na poziomie ogólnym i związanym z walką przeciwko nazistowskiej Rzeszy, co zdaniem PEZ jest bardzo ważne.

- Bogusław Sonik (PBS) odniósł się do imperialnej przyszłości Rosji. Jego zdaniem Rosja nie ma żadnych szans na odbudowanie swojego imperium. Została całkowicie skompromitowana swoją agresją na Ukrainę. Ponadto, okazało się, że armia, która miała być nowoczesna i wspaniała, nie może sobie poradzić na rozpętanej przez siebie wojnie. Zdaniem PBS Rosja będzie się zamykać w sobie, będzie prezentować wojowniczą politykęi propagandę wyłącznie na użytek własny, dla społeczeństwa, mówiąc o osaczeniu, w jakim się znajduje,i o tym, że to kraje zachodnie napadły na Rosję i są agresorem.

- Akos Engelmayer (PAE) stwierdził, że jeżeli Władimir Putin przegra wojnę i jeśli dojdzie do częściowego rozpadu Rosji to i tak nie będzie powrotu do demokracji. Zdaniem PAE, broń atomowa, którą dysponuje Kreml, będzie wywoływała strach i Zachód będzie robił wszystko, żeby dogadać się z nową Rosją. Ponadto, ocenił, iż nawet w przypadku dojścia do władzy Aleksieja Nawalnego, w dalszym ciągu przywódcy Rosji będą przedstawicielami idei wielkiej Rosji.

- Branislav Borovsky (BB) przypomniał, że osobami, które najbardziej chciały upadku komunizmu, był papież Jan Paweł II i były prezydent USA, Ronald Reagan, który nazwał Związek Radziecki mianem imperium zła. BB podkreślił, że nie tylko Zachód, ale cały świat odpowiedzialny jest za to, co dzieje się w Rosji, i to, co się będzie działo po upadku W. Putina. Ponadto, ocenił, iż potrzebny jest

szacunek dla wolności. Dodał, że w narodzie rosyjskim jest bardzo wielu ludzi, którzy w to wierzą. Potrzebują oni impulsu, żeby żyć w wolności.

- **Paruir Hayirikyan** (HP) przypomniał, że najważniejszą bronią przeciwko imperializmowi jest demokracja. Musi to być prawdziwa demokracja, która wyrosła z równouprawnienia obywateli, i to nie tylko w dniu wyborów, lecz na co dzień. Ponadto, przypomniał początek roku 1991, kiedy to KGB napadło na telewizję litewską. Tysiące Rosjan w zimnie maszerowało przez Moskwę, krzycząc: *Litwo, jesteśmy z tobą*! Jest to dowód na istnienie jeszcze innej Rosja, o której nie wolno zapomnieć. PH podziękował organizatorom, w tym Markowi Kuchcińskiemu, za włączenie tematu Rosji i wolności do programu konferencji i wyraził nadzieję, że zostanie zorganizowana konferencja o współczesnej demokracji i jej problemach.

Panel X, pt.: „*Collegium Carpathicum – współpraca uczelni wyższych. Debata rektorów. Dyskusja o Wirtualnej Bibliotece Europy Karpat*"

moderator Jan Malicki, dyrektor Studium Europy Wschodniej Uniwersytetu Warszawskiego, który opisał panel jako próbę uzupełnienia kwestii ekonomicznych, strukturalnych i infrastrukturalnych o zagadnienia ściśle akademickie.

- **Tamara Marusyk, prorektor Czerniowieckiego Uniwersytetu Narodowego im. Jurija Fedkowycza** (PTM), opowiedziała o historii Uniwersytetu, który jest zarówno ośrodkiem oświaty, jak i obiektem dziedzictwa UNESCO. Dodała, że władze Uniwersytetu robią wszystko, żeby łączyć studia, działalność naukową i międzynarodową i zachować dziedzictwo kulturowe. Odnosząc się do wirtualnej biblioteki PTM, poinformowała, że jej uniwersytet posiada ogromny zasób biblioteczny - 3 mln pozycji w różnych językach i z różnych okresów historycznych, np. z okresów austriackiego, rumuńskiego. Obecnie podejmowane są prace nad „ocyfrowaniem" tych zbiorów, aby stały się łatwo dostępne dla wszystkich zainteresowanych.

- **Paweł Grata, prorektor ds. Kolegium Nauk Humanistycznych Uniwersytetu Rzeszowskiego** (PPG), poinformował, iż niepowodzeniem zakończyła się koncepcje powołania do życia uniwersytetu karpackiego oraz uniwersyteckiego centrum archeologii Karpat. Podkreślił, iż w ramach funkcjonującego Collegium Carpathicum podejmowane są próby wielostronnej współpracy na poziomie poszczególnych uniwersytetów i dyscyplin naukowych, natomiast brakuje wspólnoty badań Europy Karpat. PPG wyraźnie zaakcentował, iż w rozumieniu polskiej nauki umiędzynarodowienie często skierowane jest na Zachód, dlatego w tym kontekście istnieje potrzeba spojrzenia na Karpaty instytucjonalnie, systemowo. Ponadto, PPG zauważył, że powstanie bibliotek cyfrowych w Polsce wpłynie na dostęp publikacji naukowych do szerszego grona odbiorców.

- **Ştefan Purici, prorektor ds. Relacji Międzynarodowych Uniwersytetu Stefana Wielkiego w Suczawie** (PSP)**,** przedstawił prezentację o współpracy uniwersytetu suczawskiego w regionie Karpat, na szczeblu rektorów, wykładowców oraz studentów. Podkreślił, iż pandemia COVID-19, oraz wojna na Ukrainie stanowią barierę na drodze rozwoju współpracy w ramach Collegium Carpathicum. Ponadto, zwrócił uwagę na trwające w UE procesy, które nie sprzyjają rozwojowi tożsamości narodów regionu karpackiego. PSP zauważył, że stworzeniu biblioteki wirtualnej posłuży lepszemu poznaniu narodów oraz tradycji państw leżących w obrębie Karpat.

- **Ákos Mernyei, dyrektor Generalny do Spraw Międzynarodowych Uniwersytetu Ludovika** (DAM) powiedział, iż powstała w 1808 roku uczelnia, którą reprezentuje, łączy szkolnictwo wyższe: wojskowe, policyjne, dyplomatyczne oraz służby publicznej. Podkreślił, iż odwiedzenie Uniwersytetu Ludovika pozwoli odkryć przed słuchaczem zasady, które wyznaczają kierunek funkcjonowania państwa węgierskiego. Ponadto, DAM zwrócił uwagę, że uniwersytety w regionie Karpat mogą stać się bardziej atrakcyjnymi, poprzez wprowadzenie wymiany naukowców, profesorów między uczelniami, również z uniwersytetami zachodnimi. Poruszając temat wirtualnej biblioteki, zwrócił szczególną uwagę na kwestię szerokiego rozpropagowania tej inicjatywy.

- **Ihor Tsependa, rektor Przykarpackiego Uniwersytetu Narodowego w Iwano-Frankiwsku** (RIT) wyszedł z inicjatywą powołania grupy przedstawicieli uniwersytetów wchodzących w skład Collegium Carpathicum, w celu wspólnego realizowania projektów dotyczących regionu karpackiego. Wspomniał także o zakończonym 31 sierpnia br. projekcie Interreg Polska-Ukraina oraz o oczekującym zakończenia projekcie Polska-Ukraina-Rumunia. RIT przypomniał o projekcie realizowanym wspólnie z Uniwersytetem Warszawskim, tj. Międzynarodowej stacji naukowej „Obserwatorium" na górze Pop Iwan. Ponadto, mówił o trwających pracach nad stworzeniem Centrum Spotkań Młodzieży Akademickiej z Polski i Ukrainy w Mikuliczynie.

- **Włodzimierz Bernacki, wiceminister Edukacji i Nauki** (WWB) wskazał, że w debacie o nauce, nie powinno się działalności naukowej sprowadzać wyłącznie do nauk humanistycznych, społecznych czy też teologii. Podkreślił, iż na przełomie lat 80. i 90. XX wieku Stany Zjednoczone oraz Zachód Europy otworzyły się na najbardziej ambitnych i znamienitych uczonych z Europy Środkowo-Wschodniej. Ponadto, WWB wskazał, że podczas spotkania ministrów ds. nauki grupy V4 wyszedł z inicjatywą stworzenia indeksu czasopism Europy Środkowo-Wschodniej, rozpoczynając od Grupy Wyszehradzkiej. Nawiązując do tematu wirtualnej biblioteki Karpat, powiedział, iż ze zdziwieniem przyjął informację, że strona polska zaproponowała wzięcie na siebie kwestii zorganizowania i sfinansowania tego przedsięwzięcia. Dodatkowo zaproponował, aby w wirtualnej bibliotece obok pozycji z obszaru humanistyki, znalazły się również te dotyczące nauk ścisłych.

Panel XI pt.: *„Bezpieczeństwo energetyczne państw Europy Środkowej. Prezentacja raportu"*

moderatorzy **pani Beata Surmacz oraz pan Michał Paszkowski reprezentujący Instytut Europy Środkowej.** Jednym z punktów panelu była prezentacja raportu przygotowanego przez IEŚ pt. *„Bezpieczeństwo energetyczne państw Europy Środkowej i Wschodniej"*, a osią dyskusji sposób, w jaki państwa Europy Środkowej powinny reagować m.in. na politykę klimatyczną Unii Europejskiej.

- **Anna Moskwa, Minister Klimatu i Środowiska** (MAM), powiedziała, że rola Polski podobnie jak każdego państwa w regionie Europy Środkowo-Wschodniej pokazała, jak wiele udało się zrobić i jak niezbędna jest współpraca międzynarodowa. Podkreśliła, że państwa EŚW przeszły pozytywnie przez kryzysowy rok 2022 właśnie dzięki rozwijanej w latach wcześniejszych współpracy regionalnej, kontynuowanej nawet przy zmieniających się rządach i konfiguracjach. Wyraźnie zaakcentowała, że Polska prezydencja w Radzie UE będzie kluczowym momentem dla Europy Środkowo-Wschodniej - czasem ważnych zmian m.in. w energetycei czasem większego zrozumienia potrzeb tych państw.

- **Bogusław Rybacki, Prezes Zarządu TAURON Polska Energia S.A.** (PBR), podkreślił, że bezpieczeństwo energetyczne to nie tylko pokrycie zapotrzebowania klientów i niezakłócona dostawa,

ale także suwerenność energetyczna, związana z dywersyfikacją. Aby była ona skuteczna, potrzeba zarówno kierunków współpracy, jak i sposobów pozyskiwania kapitału, który jest niezbędny, żeby móc realizować zadania z podmiotami polskimi i zagranicznymi oraz rozwijać możliwości technologiczne, głównie w OZE i w magazynowaniu energii. Odnosząc się do współpracy regionalnej, PBR wskazał na uruchomione połączenie 400 kV z Ukrainą, które okazało się bardzo istotne w warunkach wojny. Zwrócił również uwagę na przepływy energii elektrycznej pomiędzy Polską a Słowacją i Czechami, które mają charakter techniczny i podkreślił konieczność zwiększenia zdolności przepustowych, żeby uelastycznić handel pomiędzy tymi systemami. PBR wskazał ponadto, że Tauron buduje pierwsze elektrownie wiatrowe w Bramie Morawskiej oraz inwestuje w OZE, oraz poruszył kwestie energetyki jądrowej, wyrażając zainteresowanie budową małych bloków modułowych (SMR).

- Ratislav Ňukovič, Dyrektor Generalny Eustream Slovak GAS TSO (DRN), odnosząc się do roli, jaką odgrywa interkonektor między Polską a Słowacją, wskazał, że jest to narzędzie, które mogłoby zapewnić bezpieczeństwo dostaw dla całego regionu i właśnie taka była idea zbudowania tego połączenia. RŇ podkreślił, że terminal wszedł w drugą fazę funkcjonowania i wyraził nadzieję, że znajdą się przewoźnicy, operatorzy, którzy będą zamawiać pewne ilości tej energii i przekazywać ją w inne części regionu. Poruszając kwestię przemysłu gazowego Słowacji, wskazał, że produkcja krajowa jest w jej przypadku stosunkowo mała i niemal 100% gazu Słowacja pozyskiwała z zagranicy, co oznacza, że była całkowicie uzależniona od turbulencji zewnętrznych. Pierwsze zmiany w gospodarowaniu rozpoczęły się w 2009 r. po kryzysie związanym z kilkudniowymi przerwami dostaw. Wojna na Ukrainie podtrzymała trend zmian i aktualnie Słowacja stara się funkcjonować według zasady dywersyfikacji dostaw na trzy źródła, z których żadne nie powinno być rosyjskie. Wśród potencjalnych kierunków współpracy w tym zakresie wskazał Czechy i Polskę.

- Andrzej Kensbok, Wiceprezes Zarządu Gaz-System, zaznaczył, że terminal LNG w Świnoujściu jest kluczowym obiektem, dzięki któremu Polska mogła rozpocząć proces uniezależniania się od węglowodorów z Federacji Rosyjskiej. Podkreślił, że aby sam terminal mógł funkcjonować, podobnie jak Balitc Pipe, potrzebna była rozbudowana infrastruktura – system pomiarowy, przesyłowy oraz ok. 2,5 tys. km gazociągów. Dopiero te elementy pozwoliły prawidłowo rozprowadzić gaz z bramy północnej na całą Polskę. Podkreślił, że obie inwestycje to przykład działań podjętych zawczasu, które pozwoliły uniknąć kryzysu. Wskazał, że aktualnie planowana jest budowa terminala FSRU w Zatoce Gdańskiej, który daje możliwości pełnego zabezpieczenia Polski w gaz LNG. Jednocześnie podkreślił, że Polska jest już obecnie połączona z systemami gazowymi Niemiec, ale również krajów Południa i krajów nordyckich – Danią i Finlandią, a także z krajami Północy: Litwą, Łotwą, Estonią i Finlandią. Obrót gazem w tym regionie jest więc zabezpieczony.

- Michał Perlik, Dyrektor Wykonawczy ds. Zarządzania Finansami Orlen SA, podkreślił, że Orlen dostarcza energię elektryczną w zasadzie w każdej postaci, poprzez tradycyjne produkty z rafinacji ropy: benzynę, diesel, olej opałowy oraz energię elektryczną, która była produkowana i sprzedawana przed połączeniem z Energąz CCGT-ów we Włocławku i w Płocku. MP wspomniał o dwóch dużych inwestycjach gazowych w Ostrołęcei Grudziądzu oraz zaznaczył, że Orlen będzie najprawdopodobniej pierwszym podmiotem w Polsce operującym morskimi farmami wiatrowymi. Wspomniane inwestycje mają za zadanie zapewnić bezpieczeństwo energetyczne kraju i regionu oraz umożliwić uniezależnienie się od dostaw surowców zewnętrznych.

Panel XII pt.: *„Koniec z prawem weta w Unii Europejskiej? Nowy początek czy początek końca UE?”*

moderator **Zdzisław Krasnodębski, poseł do Parlamentu Europejskiego** (PZK), który zapowiedział, że przedmiotem debaty będzie przemówienie kanclerza Olafa Scholza, zaprezentowane na Uniwersytecie Karola w Pradze, w którym zarysował on swoją wizję przyszłości Unii i koniecznych zmian instytucjonalnych, a także przemówienie premiera Mateusza Morawieckiego wygłoszone na Uniwersytecie w Heidelbergu, zawierające odmienną wizję reformowania UE. Zdaniem PZK, propozycje reform UE przedstawione przez O. Scholza, przede wszystkim zniesienie zasady jednomyślności w Radzie UE, spowodują, że UE stanie się państwem związkowym. Ponadto, podzielił się tezą, że każdy kryzys jest kolejnym krokiem ku integracji europejskiej.

- **Magdalena Bainczyk, prawnik Instytut Zachodni** (MB), zwróciła uwagę, że przemówienie kanclerza O. Scholza prezentuje ideę reformy UE, która jest konsekwentnie realizowana od roku 1993, natomiast, wizja premiera M. Morawieckiego niestety nie stała się przedmiotem debaty publicznej ani w Polsce, aniw Niemczech. Nawiązując do propozycji O. Scholza dotyczącej odejścia od zasady jednomyślności w Radzie UE, MB powiedziała, iż oddala ona podejmowanie decyzji od jednostki oraz wprowadza centralizację władzy na poziomie instytucji unijnych. Dodała, iż doświadczenia historyczne udowadniają, że wizja przyszłości UE autorstwa niemieckiego kanclerza nie jest dobra dla regionu karpackiego, który nie ma obecnie możliwości blokowania decyzji podejmowanych większością głosów. Ponadto wskazała, że Europa zbudowana jest na konkurencji idei, a gdy „wyłącza się” tę konkurencję, pojawia się pytanie o przetrwanie cywilizacji europejskiej. Za alternatywę do wizji przyszłości UE autorstwa kanclerza O. Scholza MB uważa skupienie się na kwestiach podstawowych dla funkcjonowania kontynentu, głównie w aspekcie ekonomicznym. To również zacieśnienie integracji oraz mocna rewizja wszystkich kompetencji instytucji unijnych.

- **Markus Meckel, współprzewodniczący Rady Fundacji Współpracy Polsko-Niemieckiej** (MM), powiedział, że idea Unii Europejskiej była odpowiedzią na wyzwanie, jakim była potrzeba pokoju. Podkreślił, że Niemcy w 1990 roku w momencie swojego zjednoczenia miały koncepcję wspólnego rynku UE. Wówczas pojawiła się również kwestia wspólnej waluty euro. W tamtym momencie Europa mogła iść w kierunku coraz silniejszej integracji oraz w kierunku rozszerzenia. Ponadto, zdaniem MM, propozycja O. Scholza dotycząca rozszerzenia UE, którą przedstawił w Pradze, nie będzie mogła być realizowana w obecnych czasach wojny na Ukrainie. Dodał, iż jesteśmy świadkami kształtowania się nowej UE, która musi zrozumieć, że ma do odegrania globalną rolę. Według MM polityka zagraniczna i bezpieczeństwo łączą się ze sobą i muszą być prowadzone w ramach wspólnej Unii. Jednocześnie podkreślił, że istnieje wiele państw unijnych, które w przypadku dalszego rozszerzania UE, wymagałyby bardziej elastycznego procesu decydowania związanego z polityką zagraniczną i bezpieczeństwem.

- **Christoph Schiltz, dziennikarz „Die Welt”** (ChS), wskazał, że wizja O. Scholza dotycząca stopniowego odchodzenia od zasady jednomyślności nie miała na celu stworzenia francusko-niemiecko-włoskiej hegemonii. Chodziło o to, by Unia mogła być bardziej elastyczna i pragmatyczna. ChS zwrócił uwagę, że w przeszłości decyzje wymagające jednomyślności zapadały natychmiast (pakiet 11 sankcji, fundusz koronawirusowy), natomiast decyzje z kwalifikowaną większością dotyczące migrantów z 2015 r. do tej pory się nie sprawdzają. Zdaniem ChS najwięcej na decyzjach większościowych korzystałyby państwa większe, z tego względu, że blokowanie i forsowanie pewnych decyzji byłoby dla nich łatwiejsze. Z drugiej jednak strony podkreślił, że odejście od jednomyślności

stworzyłoby pewne strukturalne mniejszości w UE, w których zasadniczym interesem narodowym byłoby coś, co zawsze będzie obalane.

Panel XIII z cyklu Kobiety Karpat pt.: *„Czy jesteśmy skazani na kryzysy kulturowe, demograficzne, bezpieczeństwa w Unii Europejskiej oraz Europie Środkowej?”*

moderoator **Krystyna Wróblewska, prezes Stowarzyszenia Kobiety Karpat, dyrektor Podkarpackiego Związku Placówek Wojewódzkich w Rzeszowie,** która podkreśliła, że Stowarzyszenie Kobiety Karpat powstało dzięki inspiracji marszałka Marka Kuchcińskiego oraz wskazała zagadnienia panelu: korzenie współczesnych kryzysów kulturowych, ich dynamika oraz specyfika i wszechstronne uwarunkowania w tzw. społecznościach postmodernistycznych, problematyka demograficzna oraz sytuacja związana z szeroko rozumianym bezpieczeństwem geopolitycznym, militarnym.

- Agnieszka Ścigaj, minister – członek Rady Ministrów, (MAŚ), zwróciła uwagę, że kobiety mają naturalną zdolność do tego, żeby w sytuacji kryzysu szukać nowych rozwiązań. W Polsce, wraz ze wzrostem stopy życiowej, zwiększyły się wymagania dot. jakości usług społecznych. O ile wcześniej uwaga skoncentrowana była na pomocy instytucjonalnej, o tyle obecnie skupia uwagę na podmiotowości. MAŚ przywołała funkcjonującą od 2 lat, innowacyjną na skalę europejską, ustawę o centrach usług społecznych, która tworzy podmioty lokalne, funkcjonujące w ramach struktur pomocy społecznej, kreujące usługi dla wszystkich grup: seniorów, kobiet, dzieci, mieszkańców, którzy chcą np. rozwijać swoje pasje. MAŚ poinformowała, że Rada Ministrów będzie pracować nad projektem łączącym mieszkania na wynajem z usługami pomocnymi dla danej grupy, czyli np. mieszkania dla seniorów, mieszkania dla matek wychowujących samodzielnie swoje dzieci czy dla osób z niepełnosprawnościami, a więc grup, które wymagają szczególnej uwagi i wsparcia.

- Jana Jochová, prezes Sojuszu na rzecz Rodziny z Czech (PJJ), zauważyła, że Unia Europejska narusza własne podstawowe zasady, m.in. zasadę subsydiarności. Wskazała również, że w obecnych czasach w politykę rodzinną ingerują inne polityki, np. polityka zatrudnienia, polityki równości. Sojusz na rzecz Rodziny, który PJJ reprezentuje, chce definiować rodzinę jako związek oparty na kobiecie i rodzinie, związek kobiety i rodziny, co powinno stanowić wartość europejską, choć na chwilę obecną takie rozumienie w Europie wydaje się problematyczne. PJJ wyraziła nadzieję, że małżeństwo pozostanie wartością związku kobiety i mężczyzny.

- Klára Mándli, członek Rady Rewizyjnej w Fundacji im. Wacława Felczaka, doradca ds. spraw zagranicznych z Węgier (KM), zwróciła uwagę, że szczególnym wyzwaniem w obecnych czasów jest fakt, że społeczeństwa mierzą się nie z jednym, a wieloma kryzysami jednocześnie. Wskazała, że dawniej występował np. kryzys naftowy, czy migracyjny, a aktualnie: kryzys demograficzny, gospodarczy, migracyjny i kryzys bezpieczeństwa wywołany trwającą wojną. KM podkreśliła, że w tych wymagających czasach bardzo ważna jest walka o wolność i tożsamość – aby pozostać narodem w Europie Środkowej. Jest to możliwe dzięki sile społeczeństwa.

- Debora Broda, menedżer kultury, prezes Instytutu Transmisji Kulturowej (DB), przybliżyła szczegóły projektu odbudowy tożsamości kulturowej, który skierowany jest przede wszystkim do najmłodszego pokolenia. Jego realizacja nie jest możliwa bez udziału najstarszego pokolenia, dla którego transmisja kulturowa była czymś naturalnym. Jeżeli to pokolenie odejdzie, społeczeństwo

zostanie skazane wyłącznie na rekonstrukcję, która jest mniej skuteczna niż transmisja międzypokoleniowa, przede wszystkim dlatego, że jest pozbawiona związku emocjonalnego z przeszłością i przodkami. Postulowany projekt odbudowy tożsamości kulturowej opiera się na trzech filarach: 1) zbudowanie wirtualnej mapy skarbów kultur Rzeczypospolitej, którą może zrealizować najmłodsze pokolenie, 2) uświadamianie najmłodszemu pokoleniu wartości uczestnictwa w kulturze tradycyjnej oraz 3) stworzenie miejsca dedykowanego kulturom Rzeczypospolitej, których istnieje ok. 50. Zdaniem DB potrzebna jest koalicja wielu instytucji, które mogłyby wspólnie przyczynić się do realizacji tego projektu.

- Rozália Biró, przewodnicząca Komisji Spraw Zagranicznych Izby Deputowanych z Rumunii (PRB), wspomniała, że obecne kryzysy nakładają się na siebie i to sprawia, że konieczne jest, aby kobiety wykorzystywały swoje możliwości działania. W tym kontekście zwróciła uwagę, że doświadczenia COVID-19 ukazały, że stopień uznania dla kobiet przywódców niesamowicie wzrósł. W dziedzinach najbardziej dotkniętych pandemią, takich jak: edukacja, kwestie socjalne, służba zdrowia, w dużej mierze to kobiety sprawowały funkcje kierownicze i stanęły na wysokości zadania. Kobiety, zdaniem PRB, są bardzo pragmatyczne, a ich decyzje koncentrują się na człowieku i na dzieciach. W aktualnej polityce zagranicznej i polityce bezpieczeństwa bardziej niż kiedykolwiek potrzebne jest podejmowanie decyzji skupiających się właśnie na jednostkach.

- Barbara Bartuś, poseł na Sejm RP, wiceprzewodnicząca Komisji Spraw Zagranicznych, przewodniczącą Delegacji Sejmu i Senatu RP do Zgromadzenia Parlamentarnego OBWE (PBB), zaznaczyła, że Polki są o wiele bardziej bezpieczne niż np. Brytyjki czy Szwedki, a gwarantowanie takiego bezpieczeństwa wymaga przemyślanej polityki. Przykład Ukrainy pokazuje, że podczas konfliktu zbrojnego najbardziej zagrożone są kobiety i dzieci, które stają się ofiarami i narzędziami wojennego terroru. Mówiąc o bezpieczeństwie, PBB zwróciła uwagę na fakt, że Polska zatrzymała falę migracji z Białorusi dzięki szczelnym granicom. PBB zachęcała również obywateli do udziału w referendum, ponieważ głos społeczeństwa jest najważniejszy dla wszystkich rządzących i ważne jest, aby go usłyszeli podobnie jak Europa.

- Teresa Pamuła, poseł na Sejm RP, wiceprzewodnicząca Komisji Rolnictwa i Rozwoju Wsi (PTP) podkreśliła, że bardzo ważne dla tożsamości są międzypokoleniowe rozmowy. Zwróciła uwagę na utrzymujący się kryzys wartości i duchowości wskazując, że społeczeństwa żyją w świecie schizofrenii i nie myślą o tym, co jest w życiu najważniejsze. Na Podkarpaciu duchowość jeszcze jest mocno zakorzeniona w społecznej świadomości, szczególnie tradycja chrześcijańska i autorytet św. Jana Pawła II. PTP podkreśliła, że należy jasno wskazywać, że podstawą małżeństwa i rodziny jest kobieta i mężczyzna. Zwróciła również uwagę na charakterystyczną dla Polaków solidarność z drugim człowiekiem, która była szczególnie widoczna na początku wojny na terenach przygranicznych - w Budomierzu, w Korczowej czy w Przemyślu – w czasie gdy całe polskie społeczeństwo pomagało ukraińskim uchodźcom.

Panel XIV pt.: *„Odbudowa i transformacja Ukrainy. Prezentacja projektu”*

moderator **Mykhaylo Khariy, koordynator Obywatelskiej Inicjatywy Społeczeństwa „Transformacja Ukrainy”** (MM), który powiedział, że wspomniana Inicjatywa jest projektem globalnym, postrzeganym przez osoby go tworzące, jako udział trzech uczestników: społeczeństwa, Zachodu oraz ukraińskiej władzy i jej opozycji. Zwrócił uwagę, że kluczowym elementem wizji

projektu jest platforma koordynacyjna stworzona przez państwa G7. Podkreślił, iż planowane jest opracowanie programu dot. przeżycia społeczeństwa ukraińskiego. Ponadto, mówił o powstałym stowarzyszeniu międzyparlamentarnym w Radzie Najwyższej Ukrainy, w Senacie Stanów Zjednoczonych i w parlamencie Polskim, do którego dołączą jeszcze inne instytucje. Wspomniał również, że w ramach projektu rozwijany jest system ekologiczny oraz trwa utworzenie stowarzyszenia związków obywatelskich. MM wyraźnie zaakcentował, że ważną częścią projektu są przedstawiciele Kościoła na Ukrainie. Wspomniał również o planowanym utworzeniu ukraińskiej akademii transformacji. Poinformował o powstałej grupie roboczej Ukraina-Polska-Stany Zjednoczone Ameryki, której zamysł przewiduje wykorzystanie sprawdzonego polskiego modelu rozwoju państwa, który został zrealizowany na całym świecie.

- **Oles Donii, koordynator Sektora Inicjatywy Obywatelskiej „Transformacja Ukrainy"** (OD) zasygnalizował, że średnia prognoza dotycząca czasu trwania wojny, pomiędzy faszystowską Rosją i Ukrainą, to jest mniej więcej 15 lat. Zwrócił uwagę, że pod koniec lat 80 XX wieku Polska oraz Ukraina były w podobnej sytuacji politycznej, jednak w przeciwieństwie do Ukrainy, w Polsce po 1989 roku pojawiła się rotacja elit i nastąpiło pokojowe przekazanie władzy. OD zwrócił również uwagę, że kolejną rzeczą, która odróżnia nasze narody, jest fakt, że w przeciwieństwie do Ukrainy, Polska dołączyła zarówno do NATO, jak i UE. W tym kontekście podkreślił, że program „Transformacja Ukrainy" powinien wykorzystać te same mechanizmy oraz te same kryteria, które pomogły Polsce. Wskazał, iż niezbędne jest stworzenie sieci, nie tylko odpowiednika „Solidarności", tylko sieci struktur intelektualnych, instytucji, które będą instytucjami społeczeństwa obywatelskiego, podobnymi do tych, które wówczas pomogły w Polsce zmienić władzę i elity.

- **Oleksiy Halaka, koordynator Sektora Rady Wojowników i Weteranów „Transformacja Ukrainy"** (OH) powiedział, że w skład Rady, którą reprezentuje, wchodzą żołnierze, którzy walczą w obronie Ukrainy. Inicjatywa ta wspierana jest przez Polaków, Łotyszów, Litwinów oraz Amerykanów. Zwrócił szczególną uwagę na rodziny tych żołnierzy, szczególnie w powojennych realiach. Podkreślił, również, że Rada wspierana jest finansowo przez osoby trzecie. W tym kontekście OH podkreślił, iż ważne jest zasuferowanie innym instytucjom, jak mogą zaoferować swoją pomoc.

- **Taras Ivanoc, członek Rady Koordynacyjnej Sektora Wojowników i Weteranów Inicjatywy Społeczeństwa Obywatelskiego „Transformacja Ukrainy"** (TI) powiedział, że Ukraina zawsze chciała być we Wspólnocie Europejskiej. Ponadto, podkreślił, że żołnierze walczący za wolność Ukrainy, również potrzebują obrony. TI wylicza, iż jest to zarówno obrona ich praw, jak i obrona ich rodzin. W tym kontekście podkreślił, że w procesie transformacji, Rada, którą reprezentuje, ukierunkowana będzie na obrońców ojczyzny, oddających swoje życie za jej wolność.

- **Oleksandr Yurkov, koordynator Sektora Wolontariuszy i Przedsiębiorców Inicjatywy Obywatelskiej „Transformacja Ukrainy"** (OY) powiedział, że fundacja, którą reprezentuje, zajmuje się zapewnieniem pomocy, zarówno na froncie, jak i obywatelom cywilnym. W jej posiadaniu jest ponad 300 samochodów dla służby medycznej, która pracuje na polu walki. Ponadto, podkreślił, że w kompetencji fundacji jest również szkolenie WOP-istów oraz żołnierzy. OY wskazał rolę odpowiedzialnego biznesu w systemie transformacji Ukrainy wedle najlepszych wzorców światowych, na przykładzie Polski, która już przeszła tę drogę.

- **Taras Stetskiv, Koordynator Inicjatywy Obywatelskiej „Transformacja Ukrainy"** (TS) wskazał, że zadaniem grupy, którą reprezentuje, polega na wyegzekwowaniu od głównych graczy politycznych

na Ukrainie, zrozumienia idei projektu transformacji Ukrainy. Drugim celem jest stworzenie ogólnonarodowej sieci, która będzie propagować i rozpowszechniać tę idee. Z kolei trzecim zadaniem jest wpływanie na władzę ukraińską, czyli popychanie ją ku realizacji całego projektu. TS wyraźnie zaakcentował, że bez władzy projekty transformacyjne nie są możliwe. W kontekście społeczeństwa obywatelskiego wskazał, że jest ono zarówno bardzo aktywne, jak i bardzo różnorodne, i właśnie tę różnorodność społeczeństwa obywatelskiego, jak podkreślił, trzeba połączyć w idei transformacji.

- Markiyan Malskyy, były Ambasador Ukrainy w RP (MM) powiedział, że walcząca Ukraina nie poradzi sobie bez pomocy partnerów z zagranicy. Podkreślił, że element międzynarodowy w programie transformacji Ukrainy jest bardzo ważny nie tylko dla jej przyszłego zwycięstwa, ale także dla odrodzenia ukraińskiego państwa. Ocenił, że Inicjatywa Trójmorza, której od niedawna członkiem jest Ukraina, może odkrywać kluczową rolę w realizacji procesu transformacji. Podkreślił, że Kijów analizując doświadczenie innych krajów musi stworzyć własny model odbudowy. Ponadto wskazał, iż Ukraina powinna tak ukierunkować swoje działania, aby poprzez mechanizmy dyplomatyczne przekonać społeczeństwa zachodnie, że jej rola w przyszłości Europy jest bardzo ważna.

Panel XV pt.: *„Współpraca w regionie. Przegląd inicjatyw i dobrych praktyk”*

moderator Małgorzata Jarosińska-Jedynak, Sekretarz Stanu w Ministerstwie Funduszy i Polityki Regionalnej, która podkreśliła, że Karpaty to obszar łączący wiele regionów, potencjałów oraz wyzwań rozwojowych i właśnie tej kwestii poświęcona będzie debata.

- Dawid Lasek, Wiceprezes Stowarzyszenia Euroregion Karpacki (WDL) przypomniał, że współpraca w ramach Euroregionu Karpackiego została zainagurowana 14 lutego 1993 r. w Debreczynie i od tamtej pory jest kontynuowana. Utworzenie wspomnianej struktury stanowiło symbiozę z polityką europejską, gdzie euroregiony były modelem, który od lat 50. i 60. funkcjonował w zachodniej Europie. Obecnie Euroregion jest organizacją ze zdefiniowanym systemem współpracy, który łączy środowiska z różnych krajów na rzecz realizacji trzech kluczowych kwestii: integracji potencjału, komercjalizacji, internacjonalizacji. WDL zwrócił również uwagę, że działania euroregionu powinny opierać się na wiedzy. Właśnie dlatego już w 1994 r. powstało Stowarzyszenie Uniwersytetów Euroregionu Karpackiego, a w 2022 r., przy udziale Stowarzyszenia Euroregion Karpacki, powołana została rada naukowa regionu, zrzeszająca Uniwersytet Jagielloński, Uniwersytet Rolniczy w Krakowie i Akademię Wychowania Fizycznego w Katowicach. WDL przywołał również projekt *Science for the Carpathians* skupiający siedem państw karpackich oraz Czechy i Serbię.

- Marek Cierpiał-Wolan, Dyrektor Urzędu Statystycznego w Rzeszowie (DMCW) zwrócił uwagę, że procesy transgraniczne, związane z migracjami, mają wielki wpływ na tempo wzrostu gospodarczego. Napływ uchodźców z Ukrainy generował ogromną skalę wydatków, która stanowiła 3% PKB województwa podkarpackiego i tyle samo województwa lubelskiego. Co więcej, napływające osoby skumulowały wielki potencjał przedsiębiorczy, który można wykorzystać na rzecz rozwoju. Drugim obszarem wartym uwagi jest energia odnawialna. DMCW podkreślił, że w Polsce znajduje się około 350 biogazowni, podczas gdy w Niemczech jest ich 10 tys. Wskazał, że rozwinięcie tego kierunku w regionach przy granicy polsko-ukraińskiej pozwoliłoby zabezpieczyć w powiatach przygranicznych do 20–25% konsumpcji gazu. Dodatkowo takie działania ożywiłyby rynek pracy. DMCW zwrócił również uwagę, że Polska dysponuje wielkim potencjałem do zbudowania spójnego systemu badawczego i infrastruktury informacyjnej do analizowania procesów transgranicznych.

Posiada wyjątkowe umiejętności łączenia *big data* z danymi klasycznej statystyki, co pozwala gromadzić wiedzę przydatną przy projektowaniu działań rozwojowych i podejmowaniu decyzji kierunkowych.

- **Władysław Ortyl, Marszałek Województwa Podkarpackiego (MWO)** zwrócił uwagę, że działania Europejskiego Komitetu Regionów i Międzyregionalnej Grupy „Karpaty" są dowodem na istotną rolę samorządów w procesach związanych z rozwojem gospodarczym i społecznym. Zwrócił uwagę, że EKR daje samorządom możliwość spotkania i debaty na europejskim poziomie, a Grupa „Karpaty" założyła sobie, że będzie lobbowała na rzecz przyjęcia i wdrożenia w życie piątej makroregionalnej strategii karpackiej. Podkreślił, że głównym elementem i efektem działań w jej ramach byłyby nie tylko fundusze i środki, ale również lepsza koordynacja współpracy regionalnej. Strategia karpacka mogłaby również wesprzeć działania na Ukrainie, ponieważ kraj ten może funkcjonować w jej ramach, nawet nie będąc członkiem UE. MWO odniósł się również do projektu Via Carpatia. Wskazał, że jest kwestią czasu, aby jego realizacja we wszystkich krajach stała się faktem, a jednocześnie podkreślił znaczenie dobrej jakości dróg dojazdowych do Via Carpatii, które aktualnie pokrywają Karpaty. W tym kontekście wskazał, że podobne działania należy kontynuować w zakresie infrastruktury kolejowej i ważną rolę w tym zakresie mogą odegrać samorządy.

- **Iryna Sukhovych, pierwszy Sekretarz Ambasady Ukrainy w RP** (SIS) podkreśliła, że Ukraina od początku wspiera Polskę w działaniach na rzecz strategii karpackiej. Już w 2003 r. podpisała umowę o ochronie i stałym rozwoju Karpat, a później rokrocznie była uczestnikiem różnych przedsięwzięć w tym zakresie oraz ich inicjatorem – w 2018 r. w obwodzie iwanofrankowskim odbyło się pierwsze międzynarodowe forum wschodniej i centralnej Europy. Podczas jednej z edycji „Europy Karpat" w Krynicy-Zdroju, Ukraina dołączyła do grona sygnatariuszy deklaracji o stworzeniu karpackiej strategii Unii Europejskiej. W listopadzie 2020 r. obwody zakarpacki, lwowski, iwanofrankowski, czerniowiecki podpisały rezolucję o wsparciu strony polskiej w tym zakresie. Jest to zagadnienie istotne nawet w warunkach trwającej wojny. SIS wskazała, że obecnie w karpackich regionach znajduje się wielu uchodźców przeniesionych ze wschodnich, południowych i centralnych części Ukrainy. Jednocześnie podkreśliła, że Ukraina pomimo trudności podejmuje wiele reform, aby przybliżyć się do standardów Unii Europejskiej, a strategia karpacka stwarza jej możliwość rozwoju we właściwym kierunku. Podkreśliła, że międzyregionalna współpraca ukraińsko-polska jest wzorem współpracy w Europie - wszystkie polskie województwa mają podpisane umowy międzyregionalne z ukraińskimi *obłastiami*, a na poziomie miast, gmin i powiatów zostało podpisanych ponad 550 umów międzyregionalnych. Tak rozbudowana infrastruktura regionalna nakłada obowiązek wykorzystania w pełni stworzonego potencjału. SIS przywołała ponadto ukraińsko-polską, międzynarodową radę koordynacyjną do współpracy międzyregionalnej, w ramach której działa pięć komisji zajmujących się kwestiami transgranicznymi oraz podkreśliła, że bardzo ważną rolę odgrywa nowy program „Interreg NEXT Polska – Ukraina".

- **Leo Kim, Dyrektor Wykonawczy ArsPraxia** (DLK) przekazał, że reprezentowana przez niego firma konsultingowa współpracuje z Polską w zakresie transferu technologii i big data. Dotyczy to głównie danych dotyczących transportu, mobilności, użytkowania telefonów komórkowych oraz kart kredytowych. DLK podkreślił, że region Karpat ma bardzo wiele do zaoferowania i jest dobrym obszarem dla wdrażania strategii globalnych. Wskazał, że cenne technologie i wykwalifikowani pracownicy nie znajdują się wyłącznie w Unii Europejskiej, ale również w krajach takich jak Korea, Japonia, Izrael czy Stany Zjednoczone - dla rozwoju Karpat bardzo cenny może okazać się więc

transfer wiedzy spoza Europy. Odnosząc się do najlepszych sposobów finansowania działań rozwojowych DLK, zwrócił uwagę, na znaczenie środków z Unii Europejskiej. Wymienił jednak również inne źródła, w tym współpracę z państwami spoza Europy. Przekazał, że Korea Południowa jest zainteresowana inwestycjami w *big data*, sztuczną inteligencję oraz cyfryzację i tworzenie technologii w czym gotowa jest wesprzeć Polskę. Tworzone programy współpracy międzykontynentalnej mogą zatem okazać się cennym uzupełnieniem innych źródeł finansowania działań rozwojowych.

Panel XVI pt.: „Przyszłość Europy Karpat w perspektywie młodych"

Moderator Denes András Nagy, koordynator programowy w Collegium Visegrad+, który zwrócił uwagę na znaczenie współpracy badaczy, studentów i młodzieży w ramach Europy Karpat, zwłaszcza wschodniej części karpackiego regionu.

- **Alessandro Kopeter (Austria), członek zarządu młodzieżówki FPÖ** (AK) zauważył, że Austria i Niemcy nie są państwami licznie reprezentowanymi na konferencji, co wynika głównie z innych, priorytetowych kierunków współpracy. Austria posiada jednak bardzo ciekawe spojrzenie na tematykę karpacką, ponieważ jest łącznikiem pomiędzy Alpami i Karpatami. AK wskazał, że państwa Europy Środkowo-Wschodniej zrozumiały, że współpraca jest im potrzebna do realizacji celów. Jego zdaniem Austria powinna rozwijać ten kierunek działań bardziej niż dotychczas, szczególnie z zaangażowaniem młodego pokolenia.

- **Balázs Tárnok (Węgry), kierownik Europejskiego Instytutu Badań Strategicznych** (BT) zwrócił uwagę, że bardzo ważna jest współpraca naukowa w regionie, jednak problemem jest, że tutejsza młodzież wybiera państwa Europy Zachodniej. Podkreślił, że podstawą zmiany tej postawy jest lepsze poznanie własnego regionu, tym bardziej że ma on wiele podobnych cech politycznych, geograficznych i społecznych. Wskazał, że wszystkie państwa odczują korzyść, jeśli w najbliższych latach uda się wytworzyć synergię między współpracą kulturową i cywilną, nie odcinając się od współpracy akademickiej i naukowej, która jest obecnie zaniedbana. Podkreślił, że powinno się organizować w regionie jak najwięcej programów Erasmus, wymian studenckich i kulturalnych, gdyż to podnosi jego prestiż i pozwala budować więzy młodym pokoleniom. Zaproponował utworzenie wspólnego programu, np. funduszu czwórki wyszehradzkiej, który pozwoliłby finansować takie działania.

- **Jakub Šafránek (Czechy), przedstawiciel Miasta Karviná** (JS) zauważył, że od pierwszej konferencji Europa Karpat nastąpiło duże zbliżenie karpackich narodów, co widoczne jest zarówno w branży turystycznej, jak i w bilansie wymiany handlowej. Rozwija się również wymiana studencka między państwami. JS wskazał ponadto, że Polska zrobiła dziesięciokrotnie większy progres od Czech w zakresie rozbudowy infrastruktury, w szczególności autostrad. JS poruszył również problem komunikacji językowej między dwoma narodami wynikający z braku odpowiedniej edukacji i znajomości wzajemnej kultury. Dodatkowo JS zwrócił uwagę na potrzebę aktywizowania młodego pokolenia, podkreślając, że w Czechach młodzi nie są dopuszczani do głosu podczas wydarzeń podobnych do EK, a jeśli już mogą w nich uczestniczyć to te wydarzenia, są źle zorganizowane.

- **Antoni Łukasik (Polska), zastępca Dyrektora Programu GovTech** (DAŁ) zgodził się, że wzajemna nauka kultury i języka to wzór, do którego narody tego regionu powinny dążyć. Zwrócił uwagę, że w odróżnieniu od większości inicjatyw geopolitycznych, w przypadku Europy Karpat

dynamika współpracy narasta wraz z czasem - charakteryzuje ją ciągłość działań i dążenie do celu. Podkreślił, że bardzo ważne jest umacnianie pozycji Polski i regionu na arenie międzynarodowej – również w aspekcie tzw. soft power, czyli promocji wspólnej kultury, dziedzictwa narodowego i dorobku poprzednich pokoleń. Jego zdaniem właśnie ta płaszczyzna ma wielki potencjał i powinna stać się dobrem eksportowym Polski – jako przykład podał grę komputerową Wiedźmin będącą wspaniałą światową promocją kultury słowiańskiej.

- Aleksa Grubešić (Serbia), reprezentujący Biuro Inwestycyjne w Magistracie w Nowych Sadach (AG) zauważył, że relacje Serbii i Węgier znajdują się obecnie na najlepszym poziomie od wielu lat. Przekazał, że Serbia jest członkiem licznych porozumień dotyczących regionu, w tym konwencji karpackiej z 2003 r. i wskazał, że dzięki funduszom europejskim nastąpił znaczący postęp wśród krajów Europy Środkowej i Wschodniej – rozwinęła się infrastruktura, a za nią turystyka. Serbia bardzo aktywnie angażuje się w projekty infrastrukturalne i środowiskowe, a jej połączenie z Via Carpatią jest szansą na polepszenie komunikacji tego kraju. Ważnym aspektem dla Serbii jest również rozwój kolei – aktualnie przygotowywane są nowe połączenia kolejowe z Budapesztem, Bukaresztem i innymi europejskimi stolicami.